

Kainuun liitto

**Kainuun maakuntaohjelman
toimeenpanosuunnitelman
TOPSUn 2019-2020
seurantaraportti ajalta 2018-2019**

Sisällys

Tiivistelmä	3
Yritystoiminta, työllisyys, julkinen talous ja osaaminen	3
Saavutettavuuden vahvistaminen ja aluerakenteen kehittäminen	5
Hyvinvoinnin vahvistaminen	5
Positiivinen maakuntakuva ja kansainvälinen yhteistyö	6
Toimeenpanosuunnitelman rooli Kainuun kehittämisessä	7
Maakuntaohjelman toimeenpanon seuranta toimintalinjoittain	7
TOPSUn seurantamittaristo	9
Toimintalinja 1: Yritykset, osaaminen ja Kainuun vetovoima	11
TL 1.1 Osaavan työvoiman saannin varmistaminen	11
TL 1.2: Teollisten ja palvelualan investointien saaminen Kainuuseen	13
TL 1.3: Yritysten määrän, kasvun ja viennin lisääntyminen sekä tuotannon jalostusarvon nousu	13
TL 1.4: Kainuuseen eri toimialojen veturiyrityksiä ja toimialavetureita julkiselle sektorille ja näiden ympärille liiketoimintaekosysteemejä ja osaamiskeskittymiä	14
TL 1.5: Kainuun koulutustarjonnan monipuolistuminen	14
TL 1.6: Yritysten omistajanvaihdosten onnistuminen	15
TL 1.7: Alueen yritysten tuottavuuden ja henkilöstön osaamisen kasvaminen	15
TL 1.8: Kainuun älykkään erikoistumisen valinnat	16
TL 1.9: Kainuun elinkeinojen kärjet	17
Toimintalinja 2: Saavutettavuuden vahvistaminen ja aluerakenteen kehittäminen	20
TL 2.1 Saavutettavuus	20
TL 2.2: Elinkeinoja tukeva kestävä aluerakenne, ilmastovastuullisuus, toimivat palvelut	21
Toimintalinja 3: Tavoitehakuista kansainvälistä yhteistyötä	22
TL 3.1: Kansainvälistyminen	22
Toimintalinja 4: Hyvinvoinnin vahvistaminen	23
Toimintalinja 5: Positiivinen maakuntakuva	24
Johtopäätökset seurannan tuloksista	26
LIITE 1	27

Tiivistelmä

Kainuun maakuntaohjelman toimeenpanosuunnitelmalle (TOPSU) on laadittu seurantaraportti, jossa tarkastellaan TOPSUn toimintalinjojen etenemistä ja tavoitteiden toteutumista sekä maakunnan toteutunutta kehitystä. TOPSUn toimintalinjojen mukaista kehitystä ja samalla maakuntaohjelman tavoitteiden toteutumista arvioidaan kahden viime vuoden (2018-2019) ajalta erillisen mittariston avulla sekä seurataan tuotosten ja panosten toteutumista ja kohdentumista.

Yritystoiminta, työllisyys, julkinen talous ja osaaminen

Yritystoiminnan, työllisyyden ja osaamisen kehittämisessä on onnistuttu hyvin, mutta paljon on vielä kehitettävää. Yhtäältä Kainuun **aluetalous** ja **yritystoiminta** ovat kehittyneet myönteisesti. Alue-bkt kasvoi Kainuussa tuoreimpien tietojen mukaan 8,3 prosenttia vuonna 2017, kun koko maassa vastaava luku oli 3,6 %. Kainuun yrityskanta vuoden 2019 kesäkuulle ulottuvan tilaston mukaan on 3885, mikä on yli 100 yritystä enemmän kuin vuonna 2017. Kainuussa aloitti vuoden 2019 tammi-syyskuussa 238 uutta yritystä, mikä on enemmän kuin koko vuonna 2017 aloittaneiden määrä. Yritysten perustaminen ja yritysten määrä on kasvanut voimakkaasti, mikä ilmentää osaltaan pitkään jatkunutta Kainuun aluetalouden hyvää virettä. **Kärkitoimialojen** liikevaihto nousi vuonna 2018 huippulukemiin, sen jälkeen nousu on tasoittunut, mutta henkilöstömäärä on jatkanut kasvuaan ja nousi 2019 ennätykseen. Erityisen myönteistä yritysten osaamisen kasvulle on, että asukasta kohden lasketut TKI -menot nousivat 2018 ennätystasolle 412 euroon. Samoin yritysten tuotannon jalostusarvo ja viennin arvo (saavutti 2018 huippulukemat) ovat kasvaneet.

Työttömyys on laskenut yhteen menoon yli 4 vuotta ja oli vuoden 2019 lopussa 11 %. Uusien avoimien työpaikkojen määrä on kasvanut 48 prosenttia vuoden 2017 lopun tilanteesta. Avoimia työpaikkoja oli Kainuussa vuoden 2019 lopussa 795. Toisaalta osaavan **työvoiman** saamisen haasteita ei ole onnistuttu ratkaisemaan. Työpaikkojen avoinna olon kesto on myös pidentynyt huomattavasti: vuonna 2017 työpaikka oli keskimäärin avoinna 54 päivää ja vuonna 2019 jo 148 päivää (toiseksi pisin aika Suomen maakunnista), kun koko maassa vastaava luku on reilusti alle sadan. Kainuulaisista yritysten kokemat rekrytointiongelmat ovat kasvaneet vuosi vuodelta ollen 2019 syksyllä 55 prosenttia.

Talouden kasvun ohella Kainuun väestön ikärakenne vaikeuttaa työvoimapulaa. Työmarkkinoille tuleva 19 – 25 vuotiaiden määrä on huomattavasti alempi kuin työmarkkinoilta poistuvien (60-65 v.) määrä: vuosina 2018 – 2019 noin 600 henkilöä. Vuoteen 2022 mennessä ikärakenteen aiheuttama vajeus työvoimasta on miltei 3000 henkeä. Kun tähän lisätään vielä talouden kasvun ja investointien kautta syntyvät uudet työpaikat, tarvitaan Kainuuseen muualta tuhansia henkilöitä työvoimaa seuraavien viiden vuoden aikana. Yksityisen sektorin työpaikat ja niihin maakunnan ulkopuolelta saatavat ja Kainuuseen asumaan muuttavat työntekijät ovat aluetalouden kannalta avainasemassa. Mikäli työikäistä väestöä maakuntaan saadaan, he lisäävät myös palvelujen kysyntää ja mahdollistavat yksityisten ja julkisten palvelujen ja niihin liittyvien työpaikkojen säilymisen. Mikäli uusia asukkaita ei saada, palvelujen kysyntä hiipuu, ja eläköitymisen myötä vapautuvia työpaikkoja lopetetaan. Näin työikäisen väestön määrä vähenee, julkisen talouden verokertymä ohenee ja julkisten palvelujen ylläpito vaikeutuu. Työvoiman saamisen ongelmat voivat myös johtaa yritysten kasvun hiipumiseen, sijoittumiseen muualle tai lähtöön Kainuusta.

Kainuun alueen **koulutus**organisaatiot ovat pyrkinet vastaamaan lisääntyneeseen osaavan työvoiman saatavuuteen mm. oppisopimuskoulutuksilla, erikoistumiskoulutuksilla ja muuntokoulutuksilla. Tutkintokoulutuksen vuonna 2018 aloitti Kainuussa 2388 henkilöä, joista ammatillisen koulutuksen aloitti 1488 (62 %), korkeakoulutuksen 531 (22 %) ja lukion 369 (16 %) henkilöä. Tutkinnon 15 vuotta täyttäneistä on suorittanut 72,5 prosenttia. Korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden määrä on noussut Kainuussa 24,9 prosenttiin, mutta on edelleen alhainen. Ulkomaalaisia tutkintokoulutuksen aloittaneita oli 2018 ennätysmäärä (144 opiskelijaa) koko 2010-luvulla Kainuussa. Kajaanin ammattikorkeakoulu (KAMK) on opetusministeriön mittareilla Suomen tehokkain, ja opiskelijoiden palautteen mukaan vetovoimainen oppilaitos. Opiskelijoiden koulutuksesta antama palaute on toiseksi parasta Suomessa.

Avainmenetelmä elinkeinojen kehittämiseen Kainuussa on saada alueelle teollisia ja palvelualan **investointeja** sekä kehittää Kainuuseen eri toimialojen **veturiyrityksiä** ja **toimialavetureita** julkiselle sektorille ja näiden ympärille **liiketoimintaekosysteemejä** ja **osaamiskeskittymiä**. Liiketoimintaekosysteemit ovat kehittyneet hyvin. Renforsin Rantaan Kajaanisssa on syntynyt erittäin vahva datakeskusekosysteemi sekä bioetanolin tuotannon pilottilaitos sivuvirtoineen, jonka kehitystä vahvistaa Kainuun liiton osaksi rahoittama Oulun yliopiston modernin biojalostuksen professuuri ja tutkimusryhmä. Renforsin rannan datakeskusekosysteemi CSC:n toimintoinen ja supertietokoneinen luo erittäin vetovoimaisen data-analytiikan keskittymän, jonka avulla Kajaani ja Kainuu voi hyvinkin saada koilliskaapelin kulkemaan alueeltaan ja päästä globaalisti yhden merkittävimmän liikenneyhteyden varrelle. Kuhmon Woodpoliksen puurakentamisen osaamiskeskus on kehittynyt ja saanut tunnustusta esim. palkitun Tuupalan puukoulun myötä. Vuokatin urheilu-, matkailu- sekä tutkimus- ja koulutusalue on valittu eurooppalaiseksi hyväksi käytännöksi ja samoin Vuokatti vuoden matkailukohteeksi 2019. Hossan kansallispuistostatuksen myötä alueen luontomatkailun kasvu on saanut uutta puhtia.

Kainuun liiton käynnistämä Paltamon biotuotetehdas (KaiCell Fibers Oy) -hanke on edennyt hyvin: ympäristölupa on käsittelyssä ja tehtaalla on tarkoitus aloittaa toimintansa 2023 ja toteutuessaan kyseessä on noin 0,9 miljardin euron teollinen investointi, jonka sellun tuotannon ympärille tulee rakentamaan jatkojalostusta, sivuvirtojen hyödyntämistä sekä TKI -toimintaa. Kainuun uusi sairaala (159 M€ investointi) aloitti toimintansa 2020. Sotkamo Silverin hopeakaivos avattiin 2019. Terrafamen akkukemikaalitehtaalla (240 M€ investointi) rakennustyöt ovat käynnistyneet. CSC data-keskukseen Kajaaniin on tehty päätös 240 M€ investoinnista suurteholaskennan tietokoneeseen osana eurooppalaista EuroHPC ohjelmaa. Matkailussa Paljakkaan on saatu Englannista 3 miljoonan euron investoinnit, jotka todennäköisesti nousevat yli 12 miljoonaan seuraavien 3-5 vuoden aikana. Vuokatin areenan (8 M€) rakennustyöt on käynnistetty. Tuulivoimaan on päätetty tai suunnitteilla yli 200 miljoonan euron investoinnit. Tässä mainittujen ja muiden toimialavetureiden kehitysaskleet ovat myös poikineet tai ovat edistämässä uusia investointeja alueelleen.

Kuntatalous ja sen näkymät ovat Kainuussa kuten koko maassakin haastavat. Kainuun kuntien taloutta kuormittavat ikärakenteesta johtuva heikko väestöllinen huoltosuhde ja ohut verokertymä sekä sosiaali- ja terveystalouden tuottamisen kasvavat kustannukset. Valmisteilla oleva soteuudistus vaikuttaa merkittävästi kuntatalouden liikkumavaraan. SOTEn kulujen kasvupaineet vaikeuttavat kuntien taloustilannetta jatkossakin. Kuntatalouden vuosikate vuonna 2017 oli 383 euroa/asukas ja vuonna 2018 enää 8 euroa/asukas. Vuonna 2019 vuosikate tilinpäätösarvion mukaan on 821 euroa/asukas. Kainuun kuntien toimintakate oli vuonna 2018 -6864 ja vuonna 2019 -7057 euroa/asukas. Kuntatalouden tulos oli

vuonna 2017 -4 euroa/asukas ja vuonna 2018 -384 euroa/asukas. Vuoden 2019 tilinpäätösarvio on poikkeuksellinen: kuntatalouden tulos on 2549 euroa/asukas, mikä johtuu siitä, että Kajaani ja Sotkamo myivät 33 prosentin vähemmistöosuuden Loiste OY:stä.

Saavutettavuuden vahvistaminen ja aluerakenteen kehittäminen

Kainuun saavutettavuudessa ei ole tapahtunut radikaaleja muutoksia. Kiinteän verkon **laajakaistasaatavuus** (≥ 100 Mbit/s) vuonna 2018 oli 55 prosentilla kotitalouksista. Valokuituyhteyksien saatavuus oli 26 prosentilla kotitalouksista. Ulkoinen saavutettavuus on hieman heikentynyt maantie-, raide- ja lentoliikenteen kautta. **Lentoliikenteen** palvelutaso (matka-aika) on heikentynyt Jyväskylän kautta kulkevien kolmiolentojen lisääntymisen vuoksi. Lentoliikenneyhteyksien säilyttäminen ja kehittäminen on olennaista Kainuun saavutettavuuden ja erityisesti kansainvälisen matkailun näkökulmasta. Konkreettiseksi tavoitteeksi, jolla Kajaanin lentoaseman toiminnan jatkuvuus voidaan turvata, on asetettu 100 000 lentomatkustajaa vuodessa. Tämä ei ole toteutunut, sillä matkustajamäärä on vaihdellut 87 000 ja 89 000 välillä vuosina 2017 – 2019 eikä kasvutrendiä ole saatu syntymään.

Saavutettavuus **junalienteessä** pääkaupunkiseudun ja Kainuun välillä ei ole kehittynyt toiveiden (matka-ajan lyhentäminen) mukaisesti, koska Savonradan nopeuttamistoimenpiteet eivät ole edenneet. Itä-länsi -suuntaisissa henkilöjunavuoroissa on edelleen kehittämistarvetta, esimerkkinä aamun työssäkäyntiä ja asiointia palvelevan taajamajunayhteyden tarve Ouluun. Matkustajamäärät ovat hieman kasvaneet vuonna 2018, erityisesti rataosuudella Kontiomäki- Iisalmi.

Maantieliikenteen murrokseen Kainuussa ei ole vielä täysin kyetty vastaamaan: sähköautojen latauspisteitä maakuntaan on tullut jonkin verran, mutta bio- ja maakaasu sekä biodiesel puuttuvat vielä kokonaan valikoimista. Kainuussa pitää pystyä tarjoamaan tankkaus- ja latausinfrastruktuuri kaikille keskeisille energialähteille, jotta niitä ajoneuvoissaan käyttävät matkailijat voivat valita Kainuun matkailukohteeseen. Alueen sisäinen saavutettavuus on julkisen henkilöliikenteen osalta peruspalvelutasolla. Joukkoliikenteen kehittämiseen tarvitaan matkaketjujen ja matkalipputuotteen kehittämistä sekä muita innovatiivisia ratkaisuja

Hyvinvoinnin vahvistaminen

Maakuntaohjelmassa ja TOPSUsa hyvinvointi ymmärretään laajana kysymyksenä, jonka vahvistumisen edellytykset luodaan pääosin muilla politiikan sektoreilla kuin sosiaali- ja terveystalouksissa. Työllisyyden ja yrittäjyyden vahvistaminen ja koulutusasteen nostaminen lisäävät kansalaisten osallisuutta ja liittymistä yhteiskuntaan sekä vähentävät syrjäytymistä. Terveet elämäntavat, päihteettömyys, liikunta ja omaehtoinen terveydestä huolehtiminen vahvistavat hyvinvointia ja ennaltaehkäiset sairauksia. Painopisteen siirtäminen enemmän kohti ennalta ehkäisevää hyvinvointi-, terveys- ja turvallisuustyötä (HYTETU) on maakuntaohjelman tavoitteiden mukaista. Työhyvinvointi on keskeinen osa hyvinvointia. ESR-hankkeissa on kehitetty erityisesti mikro- ja pk-yritysten työhyvinvointia ja tuottavuutta.

Hyvinvointi on kehittynyt Kainuussa myönteisesti. Työllisyysaste on noussut ja työttömyys laskenut. Rakennetyöttömyyden tilanne on parantunut. Rakennetyöttömiä oli vuoden 2019 lopussa 1772, mikä 945 henkilöä vähemmän kuin vuonna 2017. Sen sijaan huolestuttavaa on että, työvoiman ulkopuolella olevista työkäisistä 54% on eläkeläisiä. Sairastavuus ja ennen aikainen kuolleisuus on suurta. Sosiaali- ja terveystoimen nettokäyttökustannukset ovat maan korkeimmat, 4341 euroa/asukas (THL arviointiraportti). Ylisukupolvinen työttömyys ja syrjäytyminen ovat Kainuussa huolestuttavan yleisiä.

Positiivinen maakuntakuva ja kansainvälinen yhteistyö

Positiivista maakuntakuvaa (maineyö) vahvistamalla parannetaan Kainuun veto- ja pitovoimaa ja saadaan lisää asukkaita, työntekijöitä, opiskelijoita, matkailijoita ja investointeja alueelle. Kainuun kansainvälistä yhteistyötä ja näkyvyyttä on edistetty aktiivisesti ja toteutettu monia isoja maineyön kehitysprosesseja, kuten Brysselin joulutori 2018 – 2019 vuoden vaihteessa ja Grüne Woche 2019 ja 2020 sekä rahoitettu isoja kansainvälistä matkailua vauhdittavia hankkeita. Samoin on lanseerattu Kainuun matkailun kansainvälinen brändi, Arctic Lakeland Kainuu, osana Visit Finlandin matkailun markkinoinnin suuralueyhteistyötä. Vuokatin urheiluopiston johdolla on syvennetty yhteistyötä kiinalaisten kanssa huippu-urheiluvalmennuksessa Kainuussa. Niin ikään maakunnassa on menossa lukuisia kansainvälisiä TKI-hankkeita. Vuoden 2019 marraskuussa Kuhmon kaupunki valittiin mukaan UNESCO:n Creative Cities -kaupunkiverkoston (UNESCO:n kirjallisuuskaupungin arvo).

Vuonna 2019 matkailijoiden rekisteröityjen yöpymisten määrä nousi miljoonaan ja ulkomaisten matkailijoiden määrä 100 000. Kansainvälisiä opiskelijoita aloitti tutkinnonkoulutuksen vuonna 2018 ennätysmäärä. Heidän työllistymiseen Kainuuseen niin opiskelujen aikana kuin opintojen jälkeen on panostettu mm. Kajaanin ammattikorkeakoulun ESR-hankkeessa. Monissa yrityksissä ulkomaisen työvoiman määrä kasvaa. Vetovoimasta kertoo myös, että moniin työpaikkoihin ja koulutuksiin on saatu auki oleviin paikkoihin verrattuna moninkertainen määrä hakemuksia. Sen sijaan alueen muuttotilastojen kääntämiseen alueen veto- ja pitovoima eivät ole vielä riittäneet. Nettomuutto ja väestön kokonaisuutos ovat edelleen miinuksella.

Toimeenpanosuunnitelman rooli Kainuun kehittämisessä

Kainuun maakuntaohjelma on laadittu vuosille 2018-2021 ja ohjelman toimeenpanosuunnitelma (TOPSU) vuosille 2019 ja 2020. TOPSU laaditaan kahdeksi vuodeksi kerrallaan ja tarkistetaan ja tarvittaessa muutetaan kerran vuodessa. TOPSU, Kasvua Kainuuseen, on maakunnan yhteistyöryhmän (MYR) hyväksymä (15.10.2018 / § 29) lakisääteinen asiakirja, jolla ohjataan Kainuun maakuntavaltuuston hyväksymän maakuntaohjelman toimeenpanoa. MYR hyväksyy myös TOPSUn mahdolliset muutokset ja tarkennukset. TOPSulle laaditaan vuosittain seurantaraportti, jossa tarkastellaan sen toimintalinjojen etenemistä ja tavoitteiden toteutumista sekä maakunnan toteutunutta kehitystä.

TOPSU rakentuu maakuntaohjelman tavoitteille, mutta painottaa Kainuun aluekehityksen tilannekuvan edellyttämiä ajankohtaisia ja tärkeitä strategisia toimenpiteitä. Maakuntaohjelmalla ja TOPSulla tavoitellaan Kainuun aluetalouden kasvun jatkumista ja vahvistumista. Aluetalous on vahvistunut Kainuussa poikkeuksellisen voimakkaasti viimeisten kolmen vuoden aikana. Kasvun jatkumisen keskeiset pullonkaulat liittyvät osaavan työvoiman saatavuuteen, saavutettavuuteen sekä investointien realisointiin. Näiden ratkaisuihin on pyritty keskittymään TOPSUsa.

Kehittämislinjauksista tärkeimpänä on työvoiman saannin varmistaminen koulutuksella, rekrytoinneilla, työperäisellä maakuntaan muutolla, työttömien sekä työvoiman ulkopuolella olevien työllistämällä. Muun muassa siltasopimuksella, joka on julkisen ja yksityisen sektorin yhteistyötä vahvistava toimintamalli, pyritään vastaamaan moniin näihin haasteisiin. Tämän lisäksi tärkeitä asioita ovat uusien vientiin suuntautuvien kasvuyritysten synty ja yritysten kilpailukyvyyn kehittäminen. Älykkään erikoistumisen strategian mukaan kannustetaan innovaatioita teknologiateollisuuteen, biotalouteen, kaivosteollisuuteen sekä hyvinvointi- ja terveysaloille. Hyvinvoinnin kehittämisteemoja puolestaan ovat ennaltaehkäisevän terveydenhuollon toimenpiteet ja työllisyysasteen nostaminen. TOPSUn seurantaraportissa tarkastellaan näiden kehittämislinjauksien toteutumista.

Maakuntaohjelman toimeenpanon seuranta toimintalinjoittain

TOPSUsa on viisi toimintalinjaa ja niiden alla 13 painopistettä, joita Kainuun liitto ja rahoittajatohot toteuttavat ja ohjaavat yhteisellä edunvalvonnalla ja strategisella hanketoiminnalla. TOPSUsa on kaikkiaan 62 toimenpidettä.

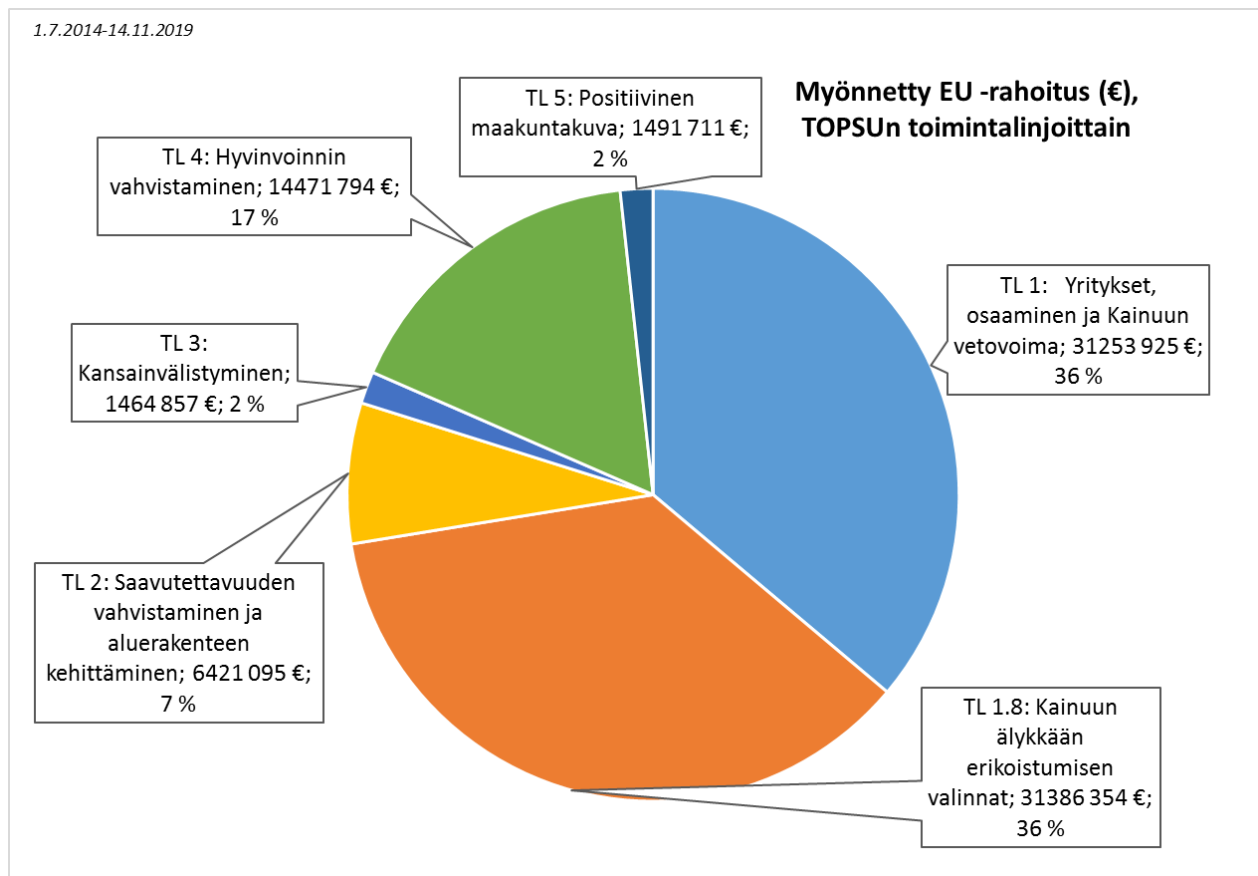
Toimintalinjalla 1 tuetaan hankkeita, joissa on tavoitteena varmistaa osaavan työvoiman riittävyys ja saatavuus, investointien saaminen Kainuuseen sekä yritysten määrän ja viennin kasvu. Toimintalinjalla 2 kehitetään Kainuun fyysistä ja tietoliikenteellistä saavutettavuutta ja kestäväää aluerakennetta palveluineen. Toimintalinja 3 keskittyy yhteistyöhön ja kansainvälistymiseen paitsi aluetalouden kasvun myös Kainuuseen tulevan työvoiman kannalta. Toimintalinja 4 kohdistaa kehittämispanoksia kainuulaisten hyvinvoinnin vahvistamiseen unohtamatta kaikkein heikoimmassa asemassa olevia. Toimintalinjalla 5 tuodaan esiin ja vahvistetaan Kainuun positiivista maakuntakuvaa ja vetovoimaa.

Rakennerahastokaudella 2014-2020 TOPSUn eri toimintalinjoille on tehty ajalla 1.7.2014-14.11.2019 yhteensä 438 hankepäätöstä ja myönnetty rahoitusta lähes 86,5 miljoonaa euroa. Uusia yrityksiä hankkeiden myötä on syntynyt 30 ja työpaikkoja yli 600 (taulukko 1). Suurin osa (yht. 72 %) rahoituksesta on myönnetty TL 1 Yritykset osaaminen ja Kainuun vetovoima sekä TL 1.8 Kainuun älykkään erikoistumisen valinnat, molemmille yli 31 miljoonaa, (36 %) (kuva 1). Uusia yrityksiä syntyi

toimintalinja ykköseen 145 hankkeella 13 kpl ja uusia työpaikkoja 294. Kainuun älykkään erikoistumisen valinnat toimintalinjalle syntyi 123 hankkeella 11 uutta yritystä ja 215 uutta työpaikkaa. TL 4 Hyvinvoinnin vahvistaminen on myönnetty rahoitusta 14,5 miljoonaa euroa (17 %) 78 hankkeelle ja TL 2 Saavutettavuuden vahvistaminen ja aluerakenteen kehittäminen 6,4 miljoonaa euroa (7 %) 48 hankkeelle. TL 5 Positiivinen maakuntakuva ja TL 3 Kansainvälistyminen molemmille on myönnetty reilut 1,4 miljoonaa euroa (2 %). Positiivinen maakuntakuva toimintalinjalle oli tehty 37 hankepäätöstä ja uusia työpaikkoja syntyi 33. Kansainvälistymiseen myönnettiin rahoitusta seitsemälle hankkeelle ja uusia työpaikkoja syntyi kuusi.

Taulukko 1. TOPSUn toimintalinjojen mukaiset hankepäätökset, myönnetty EU –rahoitus, uudet yritykset ja uudet työpaikat (tilanne 14.11.2019).

TOPSUn toimintalinjat	Hankepäätökset kpl	Myönnetty EU rahoitus	Uudet yritykset	Uudet työpaikat
TL 1: Yritykset, osaaminen ja Kainuun vetovoima	145	31 253 925 €	13	294
TL 1.8: Kainuun älykkään erikoistumisen valinnat	123	31 386 354 €	11	215
TL 2: Saavutettavuuden vahvistaminen ja aluerakenteen kehittäminen	48	6 421 095 €	3	51
TL 3: Kansainvälistyminen	7	1 464 857 €	0	6
TL 4: Hyvinvoinnin vahvistaminen	78	14 471 794 €	0	6
TL 5: Positiivinen maakuntakuva	37	1 491 711 €	3	33
yht.	438	86 489 736 €	30	605

Kuva 1. Myönnetty EU-rahoitus TOPSUn toimintalinjoittain aikavälillä 1.7.2014-14.11.2019.

TOPSUn seurantamittaristo

TOPSUn seurantaan varten on laadittu seurantamittaristo (taulukko 2). Valittujen mittareiden avulla seurataan kahden viime vuoden (2018-2019) ajalta TOPSUn eri toimintalinjojen mukaista kehitystä ja tuotosten ja panosten toteutumista ja kohdentumista Kainuussa. Lisäksi seurataan määriteltyjen strategisten toimenpiteiden toteutumista. Seurannassa hyödynnetään TOPSUn yleis- ja kehittämistavoitteiden toteutumista kuvaavia mittareita (tulosten ja vaikutusten arviointia). Niin ikään seurataan ja ennakoidaan aluekehitystä Kainuussa tarkastelemalla maakuntaohjelmassa asetettuja maakunnan kehityksen indikaattoreita (liite 1 Maakunnan kehityksen indikaattorit). Näin voidaan arvioida, miten maakuntaohjelmassa asetetut aluekehityksen tavoitteet toteutuvat.

Seuranta keskittyy erityisesti aluetalouden seurantaan. Mittareiksi on kuitenkin pyritty valitsemaan sellaisia mittareita, jotka kertovat laajasti useamman osa-alueen kehittymisestä ja ovat siten ns. vaikuttavuusindikaattoreita. Tällainen on esimerkiksi työllisyysaste, jolla voidaan indikoida niin työllisyyden kuin hyvinvoinninkin tilannetta. Myös saatavilla olevien tilastojen ajantasaisuus on pyritty huomioimaan. Tämä asettaa omat haasteensa lyhyen aikavälin seurannalle, sillä tuoretta tilastotietoa on saatavilla rajoitetusti. Tilastomittareissa on pyritty valitsemaan aina tuorein saatavilla oleva tieto. Tilaston ajankohta tai aikaväli on ilmoitettu kunkin tilastomuuttujan kohdalla jos kyseessä on muu kuin koko vuosi. TOPSUn vaikuttavuutta tarkastellaan työllisyydestä, hyvinvoinnista, alue- ja kuntataloudesta, koulutuksesta, saavutettavuudesta ja vetovoimaisuudesta kertovien tilastomittareiden avulla.

Taulukko 2. TOPSUn seurannan vaikuttavuusmittarit vuosilta 2017-2019.

TOPSUn seurannan vaikuttavuusmittarit	2017	2018	2019	lähde
Työllisyys				
Avoimet työpaikat (lkm. joulukuun lopussa)	431	762	★ 795	1
Uudet avoimet työpaikat (lkm., joulukuun lopussa)	413	706	611	1
Työpaikkojen avoinnaolon kesto (keskimäärin päivää, joulukuun lopussa)	54	79	148	1
Rekrytointiongelmia kokeneiden työnantajien määrä (% ka. viim. 4 neljänestä)	42	51	55	2
Rekrytointiongelmia kokeneiden työnantajien määrä (% 3. neljännes)	21	39	71	2
Työttömyysaste 15-74 v. (% joulukuun lopussa)	14,0	11,5	11,1	1
Rakennetyöttömyys, 15-64 v. (lkm, kk lopussa)	2 717	2 176	★ 1772	1
Hyvinvointi				
Työllisyysaste 15-64 v. (% joulukuun lopussa)	63,7	64,5	★ 68,0	1
Eläkeläisten osuus (%) työvoiman ulkopuolella olevasta työikäisestä väestöstä	55	54		1
Väestön sairastavuusindeksi (THL:n ikävakioitu, v. 2015 ja 2016)	124,5	118		3
Sosiaali- ja terveystoimen nettokäyttökustannukset (€/as.)	3955	4341		3
Aluetalous				
Kuntatalouden vuosikate (€/as., v. 2019 TPA)	383	8	821	4
Kuntatalouden toimintakate (€/as., v. 2019 TPA)	-6563	-6 864	-7057	4
Kuntatalouden tulos (€/as., v. 2019 TPA)	-4	-384	2549	4
Kärkitoimialojen liikevaihto M€ (1. puolivuosi)	838	953	932	1
Kärkitoimialojen henkilöstömäärä (heinäkuu)	8 486	9 053	★ 9 195	1
TKI menot (€/as.)	285	★ 412		1
Yrityskanta (Q2, 2017=Q1)	3 769	3 760	3885	2
Aloittaneet yritykset (Q1-Q2)	139	155	187	2
Vientiyrietykset (toimipaikkojen lkm, vuosi)	108	103		5
Viennin arvo (M €, tammi-kesäkuu (ja koko vuosi))	133 (354)	232 (435)	211	5
Yritysten toimipaikkojen jalostusarvo (M €)	919,5	968,2		1
Koulutus				
Tutkintokoulutuksen aloittaneet (lkm)	2 262	2 388		6
Lukiokoulutuksen aloittaneet (lkm)	417	369		6
Korkeakoulutuksen aloittaneet (lkm)	474	531		6
Ammatillisen koulutuksen aloittaneet (lkm)	1371	1 488		6
Ulkomaalaiset tutkintokoulutuksen aloittaneet (lkm)	90	144		6
Tutkinnon suorittaneet (lkm)	1 614	1 615		1
Tutkinnon suorittaneista työllisiä (lkm, 1v. valmistumisesta)	1 065	1 133		1
Tutkinnon suorittaneista työttömiä (lkm, 1 v. valmistumisesta)	214	181		1
Tutkinnon suorittaneiden osuus 15 v. täyttäneistä (%)	71,5	72,5		1
Korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden osuus 15 v. täyttäneistä (%)	24,3	24,9		1
Saavutettavuus & vetovoima				
Kiinteän verkon laajakaistasaatavuus (≥ 100 Mbit/s, % kotitalouksista)	55	55		7
Rekisteröityjen yöpymisten määrä (lkm. koko vuosi)	916 000	954 000	★ 1 000 000	8
Rekisteröityjen yöpymisten määrä, kotimaiset (lkm. koko vuosi)	829 000	847 000	★ 904 000	8
Rekisteröityjen yöpymisten määrä, ulkomaiset (lkm. koko vuosi)	87 000	107 000	98 700	8
Kajaanin lentoaseman matkustajamäärät (lkm. koko vuosi)	87 455	88 815	87 307	9
Kajaanin lentoaseman kv. matkustajamäärät (lkm. koko vuosi)	2 731	3 529	2 991	8
Matkat Vartiuksen raja-aseman kautta (EU- ja Schengen -maiden ulkopuoliset)	106 229	102 797	104 199	8
Väestön kokonaismuutos (hkl., koko vuosi)	-844	-898	-737	1
Kokonaisnettomuutto (hkl. koko vuosi)	-390	-422	-268	1
Kuntien välinen tulomuutto Kainuuseen (hkl., koko vuosi)	2 928	2 988	2793	1
<i>Kainuun liitto, päivitetty 11.2.2020</i>				
		harmaa solu = ei tietoa		
Lähteet:		★ = huomattava positiivinen kehitys		
1 Tilastokeskus, 2 TEM, 3 THL, 4 Kuntaliitto, 5 Tulli, 6 Opetushallinto, 7 Traficom, 8 Visitory/Tilastokeskus, 9 Finavia				

Toimintalinja 1: Yritykset, osaaminen ja Kainuun vetovoima

Yritys- ja elinkeinoelämän kehittämisen yleistavoitteena on kasvattaa Kainuun alue-BKT:tä koko maan kasvua nopeammin. Lisäksi tavoitellaan kainuulaisten tuotteiden ja palvelujen jalostusarvon ja viennin, vientiyritysten määrän sekä kilpailukyvyyn kasvua.

Yritystoiminnan, työllisyyden ja osaamisen kehittämisessä on onnistuttu hyvin, mutta paljon on vielä kehitettävää. Kainuun aluetalous ja yritystoiminta ovat kehittyneet myönteisesti. Kainuun bruttokansantuote asukasta kohden on kasvanut koko maata nopeammin. Vuonna 2017 BKT/asukas kasvoi 8,3 prosenttia (koko maassa 3,6) (liite 1).

Yritysten perustaminen ja yritysten määrä on kasvanut Kainuussa, mikä ilmentää osaltaan pitkään jatkunutta Kainuun aluetalouden hyvää virettä. Kainuun yrityskanta on 3885, mikä on yli 100 yritystä enemmän kuin vuonna 2017 (Q1). Uusia yrityksiä aloitti vuoden 2019 tammi-syyskuussa 238. Kärkitoimialojen liikevaihto nousi vuonna 2018 huippulukemiin, ja sen jälkeen nousu on tasoittunut, mutta henkilöstömäärä on jatkanut kasvuaan ja nousi vuonna 2019 ennätyslukemiin. Yritysten tuotannon jalostusarvo on noussut. Myös viennin arvo nousi 2018 huippulukemiin (435 M €), mutta sen jälkeen kasvu on tasaantunut puolivuotistietoihin nojaten. Sen sijaan vientiyritysten toimipaikkoja on Kainuussa vähän eikä määrä ole kasvanut. Vuositasolla niiden määrä on pysynyt vähän yli sadassa.

TL 1.1 Osaavan työvoiman saannin varmistaminen

Kainuun työllisyys on kohentunut vuosina 2018-2019 merkittävästi, mikä on aiheuttanut rekrytointiongelmien pahentumista. Kainuun työttömyys laski joulukuun lopussa 5,9 prosenttia verrattuna edellisvuoteen ollen 11,1 prosenttia. Työttömyyden lasku oli toiseksi nopeinta koko maassa. Avoimia työpaikkoja oli Kainuussa vuoden 2019 lopussa 795, mikä on 33 työpaikkaa enemmän kuin vuoden 2018 lopussa ja jopa 364 työpaikkaa (85 %) enemmän kuin vuoden 2017 lopussa. Uusia avoimia työpaikkoja on myös merkittävästi enemmän kuin kaksi vuotta sitten, mutta niiden määrä on laskenut sitten vuoden 2018. Uusien avoimien työpaikkojen määrä on kuitenkin kasvanut 48 prosenttia vuoden 2017 tilanteesta. Työpaikkojen avoinna olon kesto on myös pidentynyt huomattavasti. Vuonna 2017 työpaikka oli keskimäärin avoinna 54 päivää ja vuonna 2018 79 päivää. Vuoden 2019 joulukuussa avoinna olon kesto oli noussut jo 148 päivään. Tämä on toiseksi pisin aika Suomen maakunnista. Keskimäärin Suomessa työpaikka oli vuonna 2019 avoinna 80 päivää.

Nämä muutokset näkyvät yhä pahenevina rekrytointiongelmoina. Vuoden 2019 3. neljänneksellä huolestuttavat 71 prosenttia kainuulaisista yrityksistä oli kokenut rekrytointiongelmia. Vuonna 2018 vastaavana ajankohtana määrä oli 39 prosenttia yrityksistä ja vuonna 2017 maltilliset 21 prosenttia yrityksistä. Nämä ovat kuitenkin vain yhden neljänneksen lukuja ja yritysten otoskoko on suhteellisen pieni. Jos tarkastellaan rekrytointiongelmia kokeneiden työnantajien määrää neljän viimeisimmän neljänneksen keskiarvon mukaan, on rekrytointiongelmia kokenut 55 prosenttia työnantajista ajalla Q4/2018 - Q3/2019. Tämänkin keskiarvotarkastelun mukaan suunta on mennyt kehnompaan suuntaan, joskaan vaihtelu ei ole niin rajua.

Työvoiman kysynnässä ei ole näköpiirissä merkittävää hiipumista huolimatta hidastuvasta talouskasvusta – työvoimapula on Kainuussa koko maan vaikein ja eläköityminen runsasta. Työmarkkinoille tuleva 19 – 25 vuotiaiden määrä on huomattavasti alempi kuin työmarkkinoilta poistuvien (60-65 v.) määrä: vuosina 2018 – 2019 noin 600 henkilöä vähemmän on vuosittain tullut

työikään kuin poistunut työmarkkinoilta. Vuoteen 2022 mennessä ikärakenteen aiheuttama vajaus työvoimasta on miltei 3000 henkeä. Työpaikat ovat yhä pidempään avoinna, kun osaavaa työvoimaa ei ole tarjolla. Ely-keskuksen ennusteen mukaan rekrytointiongelmien tulevat kasvamaan. Ennusteen mukaan kainuulaisista työnantajista ongelmia työntekijän löytämisessä kokee 60 % vuonna 2020 ja työpaikkojen avoinna olon kesto tulee olemaan keskimäärin 115 päivää.

Osaavan työvoiman saannin varmistamiseksi on tehty useita toimenpiteitä. Kainuun alueen koulutusorganisaatiot ovat pyrkineet vastaamaan lisääntyneeseen osaavan työvoiman saatavuuteen mm. oppisopimuskoulutuksilla, erikoistumiskoulutuksilla ja muuntokoulutuksilla. AIKOPAn (Aikuis- ja täydennyskoulutuspalvelut) koordinoimana on toteutettu lastentarhanopettajien lisäkoulutus vuosina 2015 - 2018, josta on voinut suorittaa kasvatustieteiden kandidaatin tutkinnon Oulun yliopistoon. Tässä oli mukana 17 opiskelijaa. Kainuun sosiaalityön koulutus- ja kehittämishankkeessa (KASKK) vuosina 2018 - 2020 22 opiskelijaa suorittaa sosiaalityön maisterin tutkinnon Itä-Suomen yliopistoon. Lisäksi on ollut useita noin vuoden kestäviä kehittämishankkeita, joiden rahoittajina ovat toimineet yliopisto, kunnat ja opetushallitus. AIKOPA on vuosina 2018 - 2019 järjestänyt noin 650 koulutusta, joissa osallistujia ollut yhteensä noin 5000. Luvuissa on mukana arvio myös loppuvuodesta 2019 ja sisältävät myös AIKOPAssa toteutetut KAMKin (Kajaanin ammattikorkeakoulu) koulutukset. Myös siltasopimuksessa on kirjattu toimenpiteitä kelpoisten opettajien saatavuuden parantamiseksi.

Johtopäätös: osaavan työvoiman saannin varmistaminen säilyy ja korostuu Kainuun kehittämisen keskeisenä prioriteettina, johon kohdennetaan monipuolisesti sekä nopeasti että pitkällä ajanjaksolla vaikuttavia toimia. Toimenpiteet liittyvät erityisesti koulutukseen, kansallisen ja kansainvälisen rekrytoinnin tehostamiseen sekä maineeseen. Näitä teemoja on TOPSUn mukaisesti rahoitettavissa toimenpiteissä, mutta erityisesti niihin pureutuu Kainuun ja valtioneuvoston välinen siltasopimus, joka on voimassa vuodet 2019 – 2020 ja jolle pyritään neuvottelemaan jatkoa.

Kainuun koulutustarjonta ja -palvelujen tuotanto on joustavaa ja monipuolista, mutta alueen veto- ja pitovoiman vahvistamiseen riittämätöntä. Positiivista on se että alueella on pystytty nopeasti ja tuloksellisesti vastaamaan työvoimatarpeen nopeisiin muutoksiin. Koulutusinstituutit myös tuovat Kainuuseen uusia pysyviä asukkaita ja pitävät Kainuussa jo olevia maakunnassa. Väestö- ja muuttoliiketilastoista on kuitenkin edelleen nähtävissä, että koulutustarjonta ei ole riittävän monipuolinen pitämään opiskelun aloittavia nuoria maakunnassa. Tilanne on tunnistettu strategisena toimenpiteenä Kainuun TOPSUsa ja siihen tullaan edelleen panostamaan.

TL 1.2: Teollisten ja palvelualan investointien saaminen Kainuuseen

Taulukko 3. Kainuun toteutuneet ja tavoiteltavat investoinnit ajalla 2018-2025.

TOTEUTUNEET JA TAVOITTELTAVAT INVESTOINNIT								
Toimiala	Alue	Investointi	Invest. suuruus (M€)	Odotettu liikevaihto (M€/v.)	Lisätyövoiman tarve	Lisätyövoiman tarve rakennusaikana	Välillinen työllistävä vaikutus, työpaikkaa	Aikajänne
1 Biotalous	Kainuu	Metsänhoito ja puunkorjuu			400			2021
2 Biotalous	Kuhmo	Woodpolis 2020 puutuoteteollisuusalue		185	60			2020
3 Biotalous	Kajaani	Pölkky Oy Kajaani Renfrorssin ranta	30					2020-2021
4 Biotalous	Kajaani	Tehtaan laajennus St1 Renfrorssin ranta	60		20			2020
5 Biotalous	Paltamo	Tehtaan toteutus (KaiCell Fibers)	900		160	2000	1030	2021
6 Biotalous	Sotkamo	Luonnontuoteala / marjojen jalostus	5					2019
7 Uusiutuva energia / tuulivoima	Kajaani	Ilmatar Energy Oy: Piiparinmäki ja Murtomäki	82			200	100	2021
8 Uusiutuva energia / tuulivoima	Hyrnsalmi	Kivivaara-Peuravaara & Illevara ja Lumivaara	123					2019-2022
9 Rakentaminen	Kajaani	Kainuun uusi sairaala (osittain puurakennus)	159			200		2018-2020
10 Rakentaminen	Suomussalmi	Infra: junarata, terminaalirakennus	80					2020-2022
11 Kaivannaistoiminta	Sotkamo	Silver: invest. rikastusprosessi, malmitutkimus	20					2020-2025
12 Kaivannaistoiminta	Kajaani	Otanmäki-kaivoksen avaaminen	150		400			2020-2025
13 Kaivannaistoiminta	Kajaani	Otanmäki kaivos: ilmeniitin talteenotto (kiertot.)	20		25	50		2020-2022
14 Kaivannaistoiminta	Sotkamo	Uraanin talteenotto (Terrafame)	10	10	30		50	2020-2023
15 Kaivannaistoiminta	Sotkamo	Akkukemikaalitehdas (Terrafame)	240	200	150	600		2020
16 Kaivannaistoiminta	Sotkamo	Tuotannon lisääminen	75					2020-2023
17 Kaivannaistoiminta	Ristijärvi	Kiviteollisuus (RG Stone)	3					2020-2022
18 Kaivannaistoiminta	Suomussalmi	Tulikivi talkkikaivos	50					2020-2021
19 Teknologiaeteollisuus/Metalliklusteri	Kajaani	Toimeksiannot koti- ja ulkomailla (Transtech)		700	150			2018 -
20 Teknologiaeteollisuus	Kajaani	Pelialan investoinnit (Critical Force ym.)		10	50			2018-2021
21 Informaatio ja viestintä	Kainuu	Uudet tietoliikennenyhteydet (Koillisväylä)		21,5				2020-2021
22 Informaatio ja viestintä	Kajaani	CSC Data Center (EuroHPC / Puhti / Lumi)	244,1		20	200		2019-2021
23 Informaatio ja viestintä	Kajaani	Data Center business ecosystem	10					2020-2023
24 Matkailuklusteri	Puolanka	Paljakka	34,8		5			2020-2023
25 Matkailuklusteri	Hyrnsalmi	Ukkohalla	6					2020-2025
26 Matkailuklusteri	Sotkamo	Vuokatti Areena	8					2019-2020
27 Matkailuklusteri	Kainuu	Muut matkailuinvestoinnit matkailurakent.	95			100		2020-2025
		Yhteensä	2436,4		1470	3350	1180	

Kainuuseen on odotettavissa investointeja noin 2,4 miljardin edestä vuosina 2018-2025 (taulukko 3). Osa näistä on jo toteutunutkin. Lisätyövoiman tarve on noin 1470 henkilöä ja rakennusaikana jopa 3350 henkilö. Suuria investointeja on tullut alueelle, esim. CSC data-keskukseen Kajaaniin on tehty päätös 244 miljoonan euron investoinnista suurteholaskennan tietokoneeseen osana eurooppalaista EuroHPC -ohjelmaa. Sotkamo Silverin hopeakaivos avattiin 2019 ja Terrafamen akkukemikaalitehtaan (240 miljoonaa euroa) rakennustyöt ovat alkaneet Sotkamossa. KaiCell Fibers Paltamoon olisi toteutuessaan 900 miljoonaan euron investointi. Ympäristölupa on käsittelyssä ja tehtaan on tarkoitus aloittaa toimintansa vuonna 2023. Matkailuklusterissa investoinnit ovat olleet erittäin myönteisiä. Muun muassa koko Suomen ulkomaisista matkailuinvestoinneista (FDI) tuli Kainuuseen 50 % vuonna 2019. Paljakkaan on saatu Englannista 3 miljoonan euron investoinnit, jotka todennäköisesti nousevat yli 12 miljoonaan seuraavien 3-5 vuoden aikana. Vuokatti areenan (8 M€) rakennustyöt on käynnistetty. Tuulivoimaan on päätetty tai suunnitteilla yli 200 miljoonan euron investoinnit.

TL 1.3: Yritysten määrän, kasvun ja viennin lisääntyminen sekä tuotannon jalostusarvon nousu

Yritysten perustaminen ja yritysten määrä on kasvanut Kainuussa. Kainuun yrityskanta vuoden 2019 kesäkuulle ulottuvan tilaston mukaan on 3885, mikä on yli 100 yritystä enemmän kuin vuonna 2017 (Q1). Uusia yrityksiä aloitti TEM ToimialaOnline -tilastojen mukaan vuoden 2019 tammi-syyskuussa 238 kpl, mikä on enemmän kuin koko vuonna 2017 aloittaneiden määrä. Kainuun Etu Oy:n ja Patentti- ja rekisterihallituksen tilastojen mukaan koko vuonna 2019 Kainuussa perustettiin 273 uutta yritystä ja yritysten nettilisäys oli 159 yritystä. Yritysten toimipaikkojen jalostusarvo on kasvanut vuonna 2018 5,3 prosenttia yli 968 miljoonaan euroon. Erytisen myönteistä yritysten osaamisen kasvulle on, että asukasta kohden lasketut TKI menot nousivat 2018 ennätystasolle 412 euroon.

Vientiyritysten toimipaikkoja on Kainuussa vähän eikä määrä ole kasvanut. Vuonna 2018 vientiyrityksiä oli 103. Kainuulaiset vientiyritykset muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta pieniä yrityksiä ja suurimmalla osaa vienti on alle 9 prosenttia liikevaihdosta. Vuonna 2018 tavaraviennin arvo kasvoi eniten (23 %) Kainuussa ollen 435 miljoonaa euroa. Sen jälkeen kasvu on tasaantunut vertailtaessa puolivuositulosta. Vuonna 2019 ensimmäisellä puoliskolla viennin arvo putosi 9 % 211 miljoonaan euroon verrattuna edellisvuoden vastaavaan ajankohtaan. Kainuun tavaraviennin arvosta suurimman osan muodostaa kaupan ala, joiden yritysten osuus vuoden 2019 ensimmäisellä puoliskolla oli 58,4 prosenttia. On kuitenkin huomioitava, että tullitilastoihin ei rekisteröidy palveluvienti, mitä Kainuustakin tapahtuu paljon. Tähän lukeutuvat mm. ohjelmistoalan yritykset, joita Kainuussa on paljon, sekä matkailualan yritykset. Myös koulutusviennin osuus kasvaa Kainuussa koko ajan.

TL 1.4: Kainuuseen eri toimialojen veturiyrityksiä ja toimialavetureita julkiselle sektorille ja näiden ympärille liiketoimintaekosysteemejä ja osaamiskeskittymiä

Toimialavetureiden kehittäminen on onnistunut ja toimialaveturit kehittyvät koko Kainuussa hyvin. Renforssin rantaan Kajaaniin on syntynyt hyvin mielenkiintoinen osaamiskeskittymä niin metsäbiotalouden kuin datakeskusekosysteeminkin ympärille. Renforssin rannan bioetanolin tuotannon pilottilaitos sivuvirtoineen ja datakeskusekosysteemi CSC:n toimintoineen ja supertietokoneineen luo erittäin vetovoimaisen data-analytiikan keskittymän, jonka avulla Kajaani ja Kainuu voi hyvinkin saada koilliskaapelin kulkemaan alueeltaan ja päästä globaalisti yhden merkittävimmän liikenneyhteyden varrelle. Kuhmon Woodpoliksen puurakentamisen osaamiskeskus on kehittynyt ja saanut tunnustusta esim. palkitun Tuupalan puukoulun myötä. Sotkamon Vuokatin urheilu, matkailu sekä tutkimus- ja koulutuskeskus on saanut tunnustusta eurooppalaisena hyvänä käytäntönä ja samoin Vuokatti valittiin vuoden matkailukohteeksi 2019. Hossan kansallispuistostatuksen myötä alueen luontomatkailun kasvu on saanut uutta puhtia. Tässä mainittujen ja muiden toimialavetureiden kehitysaskeleet ovat myös poikineet tai ovat edistämässä uusia investointeja alueelleen. Kainuun liiton käynnistämä Paltamon biotuotetehdas (KaiCell Fibers Oy) -hanke on edennyt hyvin: ympäristölupa on käsittelyssä ja tehtaalla on tarkoitus aloittaa toimintansa vuonna 2023. Sellun tuotannon ympärille tulee rakentumaan jatkojalostusta, sivuvirtojen hyödyntämistä sekä TKI -toimintaa.

TL 1.5: Kainuun koulutustarjonnan monipuolistuminen

Kainuun talouden myönteinen kehitys on lisännyt merkittävästi työvoiman kysyntää. Työelämän tarpeisiin vastaavan koulutustarjonnan luominen ja opiskelijoiden saaminen alueelta ja alueen ulkopuolelta on keskeistä osaavan työvoiman saamisessa. Koulutuksen järjestäjät ovat osoittaneet joustavuutensa ja kykynsä vastata työvoimatarpeen muutoksiin ja kasvuun. Kajaanin ammattikorkeakoulu (KAMK) on opetusministeriön mittareilla Suomen tehokkain, ja opiskelijoiden palautteen mukaan vetovoimainen oppilaitos. Opiskelijoiden koulutuksesta antama palaute on Suomessa toiseksi parasta Suomessa.

Tutkintokoulutuksen aloittaneiden määrät ja tutkinnon suorittaneiden määrät ovat kasvaneet vuodesta 2017 vuoteen 2018 Kainuussa pois lukien lukiolaiset, joiden määrä väheni. Tutkinnon suorittaneita 15 vuotta täyttäneistä on Kainuussa 72,5 prosenttia. Korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden määrä on noussut Kainuussa 24,9 prosenttiin, mutta on edelleen alhainen. Tutkinnon suorittaneista 70,2 % on työllisiä ja 11,2 % työttömiä (lopun 18,6 % on opiskelijoita tai ryhmässä muut). Työllisten määrä on

kasvanut ja työttömien määrä vähentynyt tutkinnon suorittaneista. Ulkomaalaisia tutkintokoulutuksen aloittaneita oli vuonna 2018 Kainuussa 2010-luvun ennätysmäärä, 144 opiskelijaa.

Yliopiston tutkintokoulutukset suunnitellaan ja toteutetaan yhteistyössä AIKOPAn ja tutkinnon myöntävän yliopiston kesken. Yhteistyössä hyödynnetään valtakunnallista yliopistokeskusverkostoa. Monipuolisuutta tuovat myös erilaiset rahoitustavat, jossa eri organisaatiot ja yritykset osallistuvat koulutusten toteutukseen. Rahoituksessa ja kehittämishankkeiden toteutuksessa on mukana eri (työnantaja)organisaatioita, kuten esim. sosiaalityön maisterikoulutuksessa Itä- Suomen yliopiston ja Kajaanin yliopistokeskus/AIKOPAn lisäksi rahoittajana ja kehittämistyöhön osallistujana Kainuun SOTE. KAMKissa on alkanut syksyllä 2019 Palvelumuotoilun maisterikoulutus -hanke Lapin yliopiston kanssa, jonka koordinointi tapahtuu Kajaanin osalta AIKOPAssa.

Vuokatti-Ruka Urheiluakatemiassa on käynnistynyt vuoden 2018 syksyllä elektronisen urheilun koulutuspolku ensimmäisenä Suomessa. Koulutus tarjoaa opiskelijalle mahdollisuuden yhdistää opiskelu ja ammattimainen harjoittelu elektronisessa urheilussa.

Kajaanin ammattikorkeakoulussa on käynnistynyt Datasta tekoälyyn -insinöörikoulutus, jossa erikoistutaan datan hallintaan ja käsittelyyn sekä tekoälyratkaisujen kehittämiseen. Ammatillisessa koulutuksessa ja korkea-asteella on kehitetty myös green care ja luontoperustaista osaamista sote-alan koulutuksessa. Metallialalla on edistetty robotiikan hyödyntämistä koulutussisällöissä sekä robotiikkaan liittyvää osaamista metallialan yrityksissä.

TL 1.6: Yritysten omistajanvaihdosten onnistuminen

Yritysten omistajavaihdokset eivät ole toteutuneet Kainuussa odotetulla tavalla. Vuonna 2019 on Finnvera rahoittanut 20 yrityksiä omistajanvaihdosta ja vuonna 2018 niitä oli 14 kpl. Valtakunnallisesti vuonna 2019 on rahoitettu 790 omistajanvaihdosta ja vuonna 2018 920 yritysten omistajavaihdosta.

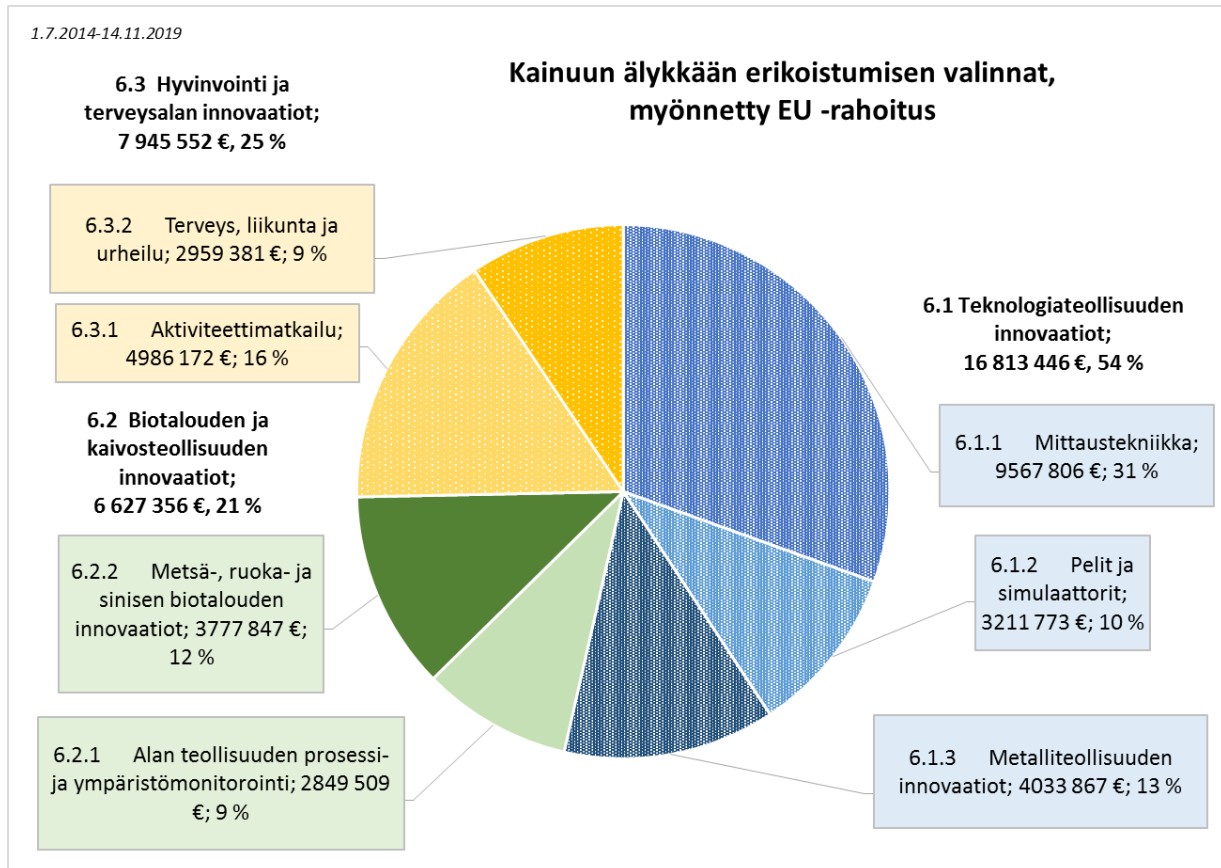
Omistajanvaihdosbarometriin perustuvan tiedon mukaan (2017) odotettuja sukupolvenvaihdoksia oli 18 kpl vuodessa ja odotettuja yrityskauppoja 31 kpl vuodessa. Tilastoituja yrityskauppoja oli Kainuussa 20. Kaikki omistajanvaihdokset eivät kuitenkaan näy tilastoissa. Omistajanvaihdoshankkeen (Kasvua Kainuuseen - Kasvu, kansainvälistyminen, omistajanvaihdos) suunnitelmassa oli tavoitteena 40 omistajanvaihdosta vuodessa.

Viljelijöiden ikääntyminen ja sukupolvenvaihdosten alhainen määrä muodostavat ongelman Kainuun maataloudessa. Vuonna 2018 rahoitettujen maatilan omistajan vaihdosten määrä jäi kahteen tapaukseen ja vuonna 2019 rahoitettujen omistajanvaihdosten määrä jäi yhteen tapaukseen. Kainuun maatalouden tuotantopotentiaalin ylläpitämiseksi välttämättömän tilamäärän säilyttäminen edellyttää rahoitettujen sukupolvenvaihdosten määrän toteutumista vähintään kymmenenä omistajanvaihdoksena vuosittain.

TL 1.7: Alueen yritysten tuottavuuden ja henkilöstön osaamisen kasvaminen

Työelämän laatua on pyritty kehittämään mm. ESR:n Työhyvinvoinnin ja tuottavuuden kehittämisen hankkeilla. Erityisesti mikro- ja pk-yritysten työhyvinvointia ja tuottavuutta on kehitetty ESR-hankkeiden kautta. Yrityksissä ja organisaatioissa on edistetty mm. johtamista, henkilöstön osaamista, muutostilanteisiin sopeutumista, työyhteisöjen sisäistä vuorovaikutusta sekä digitalisaation hyödyntämistä.

TL 1.8: Kainuun älykkään erikoistumisen valinnat

Kuva 2. Kainuun älykkään erikoistumisen valinnat (ÄES) kokonaisuudelle myönnetty EU-rahoitus 1.7.2014-14.11.2019.

Kainuun älykkään erikoistumisen painopisteet ovat: 1) teknologiateollisuuden mittaustekniikka, pelit ja simulaattorit sekä metalliteollisuuden innovaatiot, 2) biotalouden ja kaivosteollisuuden prosessi- ja ympäristömonitorointi sekä metsä-, ruoka- ja sinisen biotalouden innovaatiot ja 3) hyvinvointi- ja terveysalan aktiviteettimatkailu sekä terveyden, liikunnan ja urheilun innovaatiot. **Älykkään erikoistumisen toiminnoissa tavoitellaan kasvua korkean osaamisen, tutkimuksen ja innovaatioiden sekä niitä tukevan koulutuksen kautta.**

Kainuun älykkään erikoistumisen rahoituksessa ovat korostuneet teknologiateollisuuden innovaatiot, joiden kehittämiseen on kohdentunut noin 54% rakennerahastorahoituksesta (kuva 2). Teknologiateollisuuden sisällä on rahoitettu erityisesti mittaustekniikan innovaatioita, noin kolmannes rahoituksesta. Toiseksi suurin rahoituksen kohde on ollut hyvinvointi- ja terveysalan innovaatiot, joihin on kohdentunut neljäsos älykkään erikoistumisen rahoituksesta. Bio- ja kaivosteollisuuden innovaatioiden kehittämiseen on kohdentunut 21% älykkään erikoistumisen rahoituksesta.

Johtopäätös: Kainuun älykkään erikoistumisen painotukset nojaavat vahvasti maakunnan perinteisiin osaamisalueisiin. Näin myös rahoitus on vahvistanut olemassa olevia rakenteita, mikä on vahvistanut innovaatioiden aikaansaamista mutta vielä tätäkin enemmän maakunnan osaamisen säilyttämistä ja toimijoiden pysymistä maakunnassa. Jatkossa olemassa olevien vahvuusalueiden rinnalle pitää entistä painokkaammin saada uusien mahdollisuuksien löytäminen ja kehittäminen. Lupaava avaus tähän suuntaan on data-keskusekosysteemin kehittäminen CSCn toiminnan ympärille Kainuuseen.

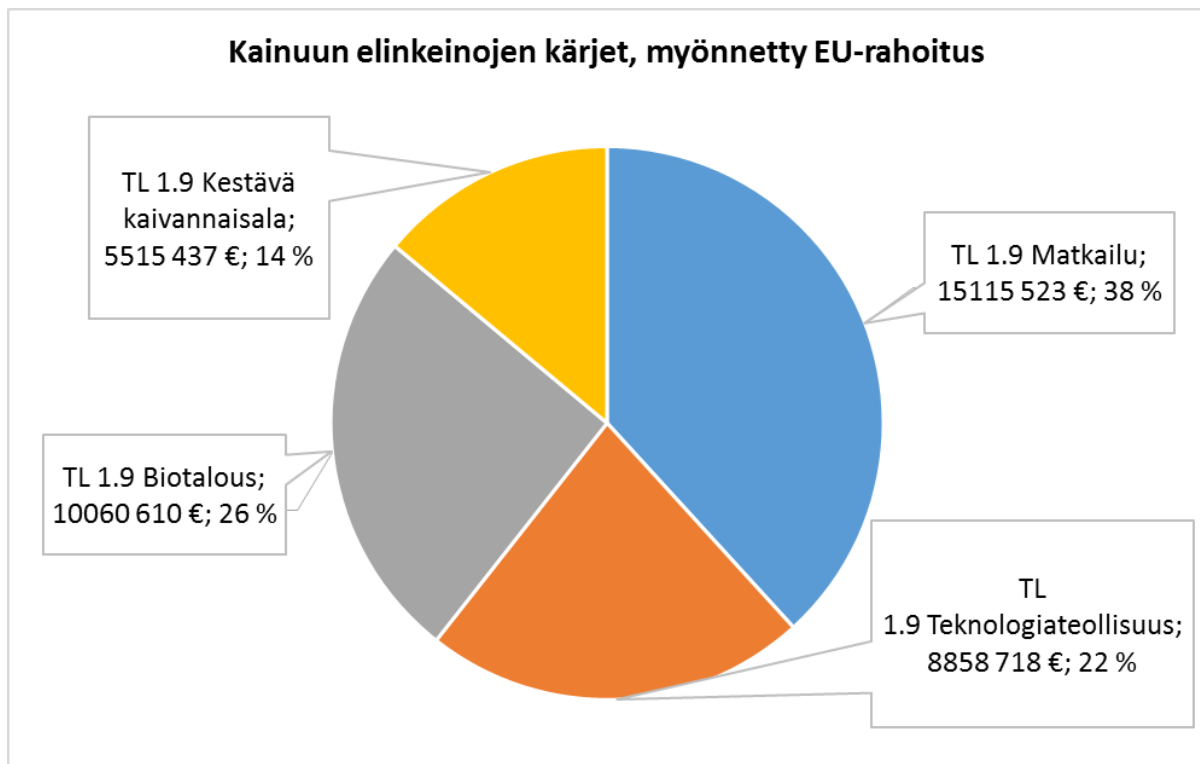
TL 1.9: Kainuun elinkeinojen kärjet

Kaikille kärkitoimialoille yhteiset strategiset toimenpiteet ovat osaavan työvoiman saatavuuden varmistaminen sekä veturiyritysten ja toimialavetureiden houkuttelu ja kehittäminen.

Kainuun elinkeinojen kärjet ovat matkailu, teknologiateollisuus, kestävä kaivannaistoiminta ja biotalous. Elinkeinojen kärkiin luokitetuille hankkeille oli tehty 14.11.2019 mennessä 259 hankepäätöstä ja myönnetty rahoitusta 39,5 miljoonaa euroa (taulukko 4 ja kuva 3). Eniten on panostettu matkailuun: 109 hankepäätöksellä ja 15 miljoonalla eurolla (38 %) ja hankkeiden vaikutuksesta on syntynyt 32 uutta yritystä ja yli 300 uutta työpaikkaa. Seuraavaksi eniten on panostettu biotalouteen (77 hankepäätöstä, 10 miljoonaa euroa). Uusia työpaikkoja on syntynyt 40. Kolmanneksi eniten on panostettu rahallisesti teknologiateollisuuteen 8,8 miljoonalla. Uusia yrityksiä on syntynyt kuusi ja työpaikkoja 86. Kestävän kaivannaisala -klusterille tehtiin hieman enemmän hankkeita (44 kpl) kuin teknologiateollisuudelle, mutta rahallinen panostus oli pienempi 5,5 miljoonaa euroa. Uusia työpaikkoja syntyi kaivannaisalalle 126. Hankerahan määrään suhteutettuna eniten työpaikkoja syntyi Kestävä kaivannaisala-klusterille. Yhteensä uusia työpaikkoja elinkeinojen kärkitoimialoille syntyi 561 kpl.

Taulukko 4. Kainuun elinkeinojen kärjet –toimintalinjaan kuuluvat hankepäätökset, myönnetty rahoitus, uudet yritykset ja uudet työpaikat (tilanne 14.11.2019)

Elinkeinojen kärjet	Hankepäätökset kpl	Myönnetty EU rahoitus	Uudet yritykset	Uudet työpaikat
TL 1.9 Matkailu	109	15 115 523 €	32	309
TL 1.9 Teknologiateollisuus	29	8 858 718 €	6	86
TL 1.9 Biotalous	77	10 060 610 €	0	40
TL 1.9 Kestävä kaivannaisala	44	5 515 437 €	3	126
yht.	259	39 550 288 €	41	561

Kuva 3. Kainuun elinkeinojen kärkitoimialoille myönnetty EU-rahoitus ajalla 1.7.-2014-14.11.2019.

Kuva 4. Kainuun päätoimialaklustereiden kehitystrendit vuonna 2018.

Kuva 5. Kainuun päätoimialaklustereiden kehitystrendit vuoden 2019 1. puolikkaalla.

Kainuun liitto seuraa kaksi kertaa vuodessa kahdeksan päätoimialan (biotalous, kaivannaistoiminta, metsä- ja puuklusteri, energia-, ICT- ja elektroniikkaklusteri, matkailu-, metalli- ja elintarvikeklusteri) suhdanteita liikevaihdon ja henkilöstömäärien osalta. Tuoreimmat suhdannetiedot ulottuvat vuoden 2019 puoliväliin. Kaikkien päätoimialojen suhdanteet ovat hieman tasaantuneet vuoden 2019 puolivälissä verrattuna vuoden 2018 huippulukemiin (kuva 4 ja 5). Seurattavien yhteenlaskettu liikevaihto on kuitenkin kasvanut 2017 vuoden puolivälistä vuoden 2019 puoliväliin 11,2 %. Vuoden 2018 puoliväliin verrattuna liikevaihto kuitenkin väheni -2,2 %. Päätoimialojen henkilöstömäärä on kasvanut vuoden 2017 heinäkuusta vuoden 2019 heinäkuuhun 709 henkilöllä eli 8,4 prosenttia.

Matkailun kehittämisen tavoitteet ja toimenpiteet on määritelty Kainuun matkailustrategiassa vuosille 2018–2021. Matkailuelinkeinon kehittämisen yleistavoite on saavuttaa 5 prosentin vuosittainen kasvu liikevaihdolla ja yöpymisvuorokausilla mitattuna. Matkailun kasvua haetaan sekä kotimaan että kansainvälisten markkinoiden ympärivuotisesta matkailusta.

Suhdannetietojen mukaan matkailuklusterin liikevaihto kasvoi vuonna 2018 kuusi prosenttia ja 2019 ensimmäisellä puolikkaalla 2,7 %. Henkilöstömäärät ovat myös kasvaneet. Vuonna 2018 kasvua oli 9,3 prosenttia. Rekisteröityjen yöpymisten määrä on kasvanut 9,2 prosenttia vuodesta 2017 vuoteen 2019. Majoitusmyynti on noussut 15,7 miljoonaa vuonna 2019 edellisvuodesta. Toteutuneen kehityksen perusteella matkailu on saavuttanut reilusti 5 % kasvutavoitteensa.

Teknolohiateollisuuden alan Kainuussa muodostavat informaatio- ja viestintäala (ICT), sähkö- ja elektroniikkateollisuus, kulkuneuvojen, koneiden ja laitteiden sekä metallituotteiden valmistus. Teknolohiateollisuuden merkitys yhtenä Kainuun tärkeimpänä työllistäjänä ja tuotteiden viejänä on suuri. **Teknolohiateollisuuden (ICT- ja elektroniikka- sekä metalliklusteri) kehittämisen yleistavoitteena on ratkaista alan kasvun esteet, kuten saada riittävästi osaajia, uudistua ja saada aikaan vahva, monipuolinen ja vientiin perustuva kasvu.**

ICT- ja elektroniikkaklusteri on kasvanut reippaasti vuonna 2018 ja maltillisesti vuoden 2019 ensimmäisellä puoliskolla. Liikevaihto kasvoi vuonna 2018 5,9 prosenttia ja henkilöstömäärä 9,4 prosenttia. Vuonna 2019 liikevaihto kasvoi yhden prosentin ja henkilöstömäärä pysyi samana.

Ainoastaan metalliklusterin liikevaihto laski kärkitoimialoista vuonna 2018 (-11,9 %). Tämän sukelluksen jälkeen metallin liikevaihto nousi erittäin ripeästi (20 %) vuoden 2019 alkupuoliskolla. Henkilöstömäärä on ollut metalliklusterissa kasvussa. Erityisesti metalliklusteri on varsin suhdanneherkkäala ja varsinkin liikevaihdon kausivaihtelut suuria. Alan henkilöstömäärä on kuitenkin kehittynyt positiivisesti (+4,4 %) ja työvoiman kysyntä kasvaa trendin omaisesti.

Biotalouden kehittämisen yleistavoite on, että uusiutuvien raaka-aineiden sekä tuotannon sivuvirtojen ja jätteiden jalostus (kiertotalous) Kainuussa lisääntyy, tuotteiden ja palvelujen jalostusaste nousee, tuotannon kannattavuus paranee, vienti kasvaa ja Kainuuseen saadaan lisää alan teollisia ja palvelualan investointeja. Biotaloudessa tavoitellaan vuoteen 2022 mennessä noin 760 miljoonan euron liikevaihtoa ja noin 3700 henkilöstömäärää. Vuoteen 2021 mennessä tavoitellaan yhteisarvoltaan noin miljardin euron teolliset investoinnit biotalouteen.

Biotalouden liikevaihdon ja henkilöstömäärän kehitys olivat erittäin positiivisia vuoden 2018 aikana, jolloin liikevaihto kasvoi 8,6 prosenttia ja henkilöstömäärä 6 prosenttia. Vuoden 2019 ensimmäisellä puoliskolla tapahtui tasaantumista henkilöstömäärässä ja liikevaihto jopa hieman laski (-3 %). Biotalouden investointi- ja työpaikkatavoitteiden toteutuminen riippuu KaiCell Fibers OY:n (KCF)

hankkeen toteutumisesta. Nykyisen aikataulun mukaan investoinnit eivät tule toteutumaan vuoteen 2021 mennessä, koska aikaisintaan KCF:n tehdas voi aloittaa tuotantonsa vuonna 2023.

Kestävän kaivannaisalan yleistavoitteena on, että Kainuuseen luodaan kestävästi kasvava kaivannaisklusteri, joka yhdistää alan yritykset, tutkimuksen, kehittämisen ja innovaatiot sekä yritystoiminnan koordinoituksi yhteistyöksi ja kehittämistoiminnaksi. Kiertotalouden periaatteiden mukaisesti kaivannaisteollisuuden sivuvirroista kehitetään uusia tuotteita. Alalla sovellettavan huipputeknologian, osaamisen sekä alan palveluiden ja tuotteiden vienti kasvavat. Kaivannaisklusterin henkilöstömäärä kasvaa 15 % ja liikevaihto 25 % vuoden 2016 tasosta vuoteen 2021 mennessä.

Kaivannaisalan klusterin rakentaminen on hyvässä vauhdissa. Kainuun liiton koordinoimana on laadittu ja hyväksytty kaivannaisalan kehittämisstrategia. Strategian ohjausryhmä on aloittanut työskentelyn ja toimialan klusterin kehittäminen on käynnissä. Kaivosyritykset ovat kasvattaneet liikevaihtoaan ja henkilöstömääräänsä. Vuonna 2018 liikevaihto kasvoi peräti 33 % mutta henkilöstömäärän kasvu pysähtyi. Vuoden 2019 alkupuoliskolla liikevaihdon hurja kasvu on taittunut hienoiseksi laskuksi (-8,9 %), mutta henkilöstömäärä on kasvanut reilut 4 %. Vuonna 2019 Sotkamon uusi hopeakaivos aloitti toimintansa ja Terrafamen akkukemikaalitehtaan rakennustyöt ja työvoiman rekrytoinnit ovat käynnistyneet. Kaivannaisklusterin liikevaihdon kasvun tavoite on toteutunut jo vuonna 2018, jolloin liikevaihto on kasvanut 119 % vuoden 2016 tasosta. Myös henkilöstömäärän kasvutavoite on täyttynyt jo vuonna 2018, jolloin henkilöstömäärä on kasvanut 22 % vuoden 2016 tasosta.

Toimintalinja 2: Saavutettavuuden vahvistaminen ja aluerakenteen kehittäminen

TL 2.1 Saavutettavuus

Saavutettavuuden yleistavoitteena on, että Kainuuseen pääsee nopeasti ja sujuvasti eri liikennemuodoilla ja alueella on helppo liikkua (ulkoinen ja sisäinen saavutettavuus). Kainuu on tietoliikenteellisesti nopeasti saavutettavissa ja koko maakunnassa on nopeat kiinteät ja mobiilit tietoliikenneyhteydet. Sähköisillä etäyhteyksillä parannetaan palvelujen saavutettavuutta sekä hillitään liikkumistarvetta ja liikenteen kokonaispäästöjä.

Saavutettavuus on pysynyt samalla tasolla ilman radikaaleja muutoksia. Kiinteän verkon (joka sisältää myös kaapeliverkkoyhteydet) laajakaistasaatavuus koko Kainuussa vuoden 2018 lopussa oli 55 % kotitalouksista (väh. 100 Mb/s, koko maa 58 %). Kuntien välinen vaihtelu on kuitenkin suuri (Hyrnsalmi 29 %, Kajaani 88 %, Kuhmo 5 %, Paltamo 0 %, Puolanka 28 %, Sotkamo 42 %, Suomussalmi 22 %). Valokuitu on vastaavaan aikaan saatavilla ollut 26 prosentilla Kainuun kotitalouksista (Suomi 33,4 %).

Kajaanin lentoaseman matkustajamäärät kasvoivat vuodesta 2017 (87 455 matkustajaa) vuoteen 2018 (88 815 matkustajaa) lähes 1400 henkilöllä. Vuonna 2019 matkustajamäärät vähenivät 1500 henkilöllä kokonaismäärän jäädessä alhaisemmaksi kuin vuonna 2017. Kajaanin lentoaseman kansainväliset matkustajamäärät kävivät korkeimmillaan vuonna 2018 (3529 kv. matkustajaa), mutta laskivat vuonna 2019 alle kolmeentuhanteen. Kajaanin lentoaseman vuosittainen matkustajamäärätavoite on 100 000 matkustajaa, jolla lentoaseman jatkuvuus voidaan turvata. Lentoliikenteen palvelutaso (matka-aika) on heikentynyt Jyväskylän kautta kulkevien kolmiolentojen lisääntymisen vuoksi.

Saavutettavuus raideliikenteessä pääkaupunkiseudun ja Kainuun välillä ei ole kehittynyt toiveiden (matka-ajan lyhentäminen) mukaisesti, koska Savonradan nopeuttamistoimenpiteet eivät ole edenneet. Itä-länsi -suuntaisissa henkilöjunavuoroissa on edelleen kehittämistarvetta, esimerkkinä aamun

työssäkäyntiä ja asiointia palvelevan taajamajunayhteyden tarve Ouluun. Raideliikenteen matkustajavirrat olivat Kainuussa rataosuudella Kontiomäki-Iisalmi vuonna 2017 160 000 matkaa ja vuonna 2018 175 000 matkaa. Rataosuudella Kontiomäki-Oulu vuonna 2017 tehtiin 100 000 matkaa ja vuonna 2018 110 000 matkaa. Näin ollen matkustajamäärät ovat molemmilla rataosuuksilla nousseet, mutta eteläsuuntaisessa raideliikenteessä kasvu on ollut suurempaa.

Ulkoinen saavutettavuus on kohtuullisella tasolla maantie-, raide- ja lentoliikenteen kautta. Maantieliikenteen murrokseen Kainuussa ei ole vielä täysin kyetty vastaamaan: sähköautojen latauspisteitä maakuntaan on tullut jonkin verran, mutta bio- ja maakaasu puuttuu vielä kokonaan valikoimista. Vuoden 2019 lopussa Kainuussa oli 16 sähköautojen latauspistettä ja vain yksi bioetanolin tankkausaste. Dieselin ja bensan tankkausasemia maakunnassa oli yhteensä 34. Kainuun autokanta on vanhaa ja miltei täysin dieselillä ja bensalla kulkevaa. Vuoden 2019 lopussa Kainuussa oli rekisteröitynä 65623 moottoriajoneuvoa, joista bensalla kulkevia reilut 36 300 ja dieselillä noin 29 000. Sähköautoja oli ainoastaan 31 ja biokaasuautoja Kainuussa ei juurikaan ole tankkausasteiden puuttumisen vuoksi.

Alueen sisäinen saavutettavuus on julkisen henkilöliikenteen osalta peruspalvelutasolla. Maakunnan henkilöliikenne perustuu markkinaehtoiseen sekä kuntien ja ELY-keskuksen ostoliikenteeseen ja henkilöautoliikenteeseen. Joukkoliikenteen kehittämiseen tarvitaan innovatiivisia ratkaisuja, matkakettujen ja matkalipputuotteen kehittämistä. Ulkoisen ja sisäisen saavutettavuuden pullonkaulojen korjaaminen vahvistaa alueen vetovoimaa.

Saavutettavuutta on edistetty mm. seuraavilla hankkeilla: Tietoliikennehanke Arctic Connect (jatkossa Arctic Link), Pohjois-Suomen kehittyvä lentoliikenne 2020 ja Barents Transport and Logistics.

TL 2.2: Elinkeinoja tukeva kestävä aluerakenne, ilmastovastuullisuus, toimivat palvelut

Yleistavoitteena on, että Kainuun energiatehokkuus, uusiutuvien paikallisten raaka-aineiden käyttö ja omavaraisuus kasvavat. Kainuusta tulee ilmastonmuutoksen hillinnässä ja siihen sopeutumisessa edelläkävijä-maakunta. Luodaan toimiva ja tehokas yhdyskunta- ja aluerakenne, joka on myös monipuolisesti vetovoimainen asumisen, vapaa-ajanasumisen ja elinkeinojen sijoituspaikka. Saavutetaan korkeatasoiset toiminta- sekä tietojärjestelmät, joista yritykset, yhteisöt, asukkaat ja matkailijat saavat hyvää palvelua ja ajantasaisen tiedon nopeasti. Aikaansaadaan Kainuun maaseutualueille toimiva ja kattava palvelukeskusten verkosto.

Kainuu on hyvällä tiellä hiilijalanjäljen pienentämisessä ja ilmastonmuutoksen hillinnässä. Uusiutuvien osuus energian käytössä kasvaa, fossiilisten pienenee ja samanaikaisesti energiatehokkuus paranee. Uusiutuvan energian osuus nousi Kainuussa vuonna 2018 peräti kuusi prosenttiyksikköä ja päättyi 55 prosenttiin. Tämä johtuu uusiutuvalla energialla tuotetun tuontisähkön lisääntymisestä, öljyn käytön vähenemisestä lämmityksessä sekä uusiutuvan tuulisähkön tuotannon kasvusta Kainuussa. Kivivaara-Peuravaaran tuulipuisto tuotti 30 tuulivoimalalla sähköä 290 GWh. Kainuusta on tulossa merkittävä uusiutuvan energian tuottaja. Uusiutuva energia osana biotaloutta on yksi Kainuun kärkitoimialoista. Alueelle on lähivuosina tulossa yli 200 miljoonan euron tuulivoimainvestoinnit. Tuulisähkön lisärakentamisella vahvistetaan uusiutuvan energian osuutta ja energian käytön omavaraisuutta Kainuussa. Energian käytön omavaraisuusaste nousi vuonna 2018 jo 59 prosenttiin.

Luonnonvarakeskukselta (LUKE) on juuri ilmestynyt tuore arvio metsien tuotanto- ja käyttömahdollisuuksista maakunnittain kolmelle kymmenvuotiskaudelle ja ensimmäinen niistä on vuosille 2016-2025. Arviosta selviää, että Suomen metsistä isoimmat hiilinielut ovat Lapissa, Kainuussa ja

Pohjois-Pohjanmaalla. Toteutunut hakkuukertymä Kainuussa vuosilta 2016-2018 keskimäärin oli runkokuun osalta yhteensä 3,57 miljoonaa m³/v ja kasvihuonepäästöt -2,80 miljoonaa hiilidioksidiekvivalenttitonnia/v (Mt CO₂-ekv./v). Negatiivinen luku tarkoittaa hiilinielua. Suurin ylläpidettävissä oleva ja vuosien 2016-2018 hakkuista vastaava hakkuukertymäärä vuosille 2016-2025 on Kainuussa ainespuun osalta 4,32 miljoonaa m³/v ja runkokuun osalta 4,95 miljoonaa m³/v. Näiden kasvihuonepäästöt ovat -0,89 Mt CO₂-ekv./v. Kainuun metsät ovat edelleen nopean kasvun vaiheessa ja toimivat hiilinieluna Kainuussa vaikka hakkuumääriä nostettaisiin.

Kainuun liitossa käynnistyi juuri Ilmasto- ja ympäristövastuullinen Kainuu 2040 -hanke, jossa päivitetään maakuntahallituksen ohjauksessa Kainuun ympäristö- ja ilmastotavoitteita hyödynnettäväksi myöhemmin maakuntasuunnitelmassa ja -ohjelmassa. Vuoden mittaisessa hankkeessa selvitetään, mitä ilmastonmuutokseen ja ympäristönsuojeluun liittyvät toimintaympäristön muutokset Kainuussa edellyttävät. Toimintaympäristön vaatimukset huomioiden muotoillaan Kainuun omat ilmasto- ja ympäristötavoitteet ja toimenpiteet sekä laaditaan tavoitteiden toteutumisen seurannan mittaristo ja systemaattinen seurantamalli.

Kainuun liitossa on myös vuoden alussa alkanut Kainuun digitukihanke, jolla pyritään lisäämään eväitä kansalaisten digiloikkaan. Digituen alueellisen koordinaation tavoitteena on taata digituen saatavuus niiden henkilöiden auttamiseksi, jotka eivät osaa tai pysty käyttämään digitaalisia palveluja.

Toimintalinja 3: Tavoitehakuista kansainvälistä yhteistyötä

TL 3.1: Kansainvälistyminen

Yleistavoitteena on, että kansainvälistämisellä vauhditetaan Kainuun aluetalouden kestävä kasvua sekä turvataan osaavan työvoiman saantia ulkomailta tulevan työvoiman avulla. Tähän pyritään seuraavien kehittämistavoitteiden kautta, joita konkretisoidaan Kainuun kansainvälisen toiminnan erityisohjelmilla: **1)** Kainuun kansainvälinen tunnettuus lisääntyy, kansainvälisen kehittämisrahoituksen sekä investointien saaminen maakuntaan lisääntyvät, **2)** työperäinen maahanmuutto lisääntyy sekä vieraiden kielten ja kulttuurien osaaminen sekä monikulttuurisuus vahvistuvat ja **3)** kainuulaisten yritysten vienti ulkomaille lisääntyy ja kansainvälisesti toimivien yritysten määrä Kainuussa kasvaa.

Kainuun kansainvälistä yhteistyötä ja näkyvyyttä on edistetty aktiivisesti ja toteutettu monia isoja maineyön kehitysprosesseja, kuten Brysselin joulutori 2018 – 2019 vuoden vaihteessa ja Grüne Woche 2019 ja 2020 sekä rahoitettu isoja kansainvälistä matkailua vauhdittavia hankkeita. Samoin on lanseerattu Kainuun matkailun kansainvälinen brändi, Arctic Lakeland Kainuu, osana Visit Finlandin matkailun markkinoinnin suuralueyhteistyötä. Vuokatin urheiluopiston johdolla on syvennetty yhteistyötä kiinalaisten kanssa huippu-urheiluvalmennuksessa Kainuussa. Niin ikään maakunnassa on menossa lukuisia kansainvälisiä TKI-hankkeita. Ulkomaiset matkailuinvestoinnit (FDI) Kainuuseen ovat lisääntyneet huomasti. Koko Suomen ulkomaisista matkailuinvestoinneista tuli 50 % Kainuuseen vuonna 2019.

Vuonna 2018 aloitti tutkintoon johtavan koulutuksen ennätysmäärä kansainvälisiä opiskelijoita, 144 henkilöä. Erityisesti ammatillisen peruskoulutuksen aloittaneiden määrä on kasvanut. Aloittaneiden kv-opiskelijoiden määrä 2010-luvulla on vaihdellut 78-144 henkilön välillä. Tutkintoon johtavan koulutuksen kv-opiskelijoita oli vuonna 2018 Kainuussa kaikkiaan 294 (2017: 228), josta ammattikorkeakoulussa 129 (2017: 123) ja ammatillisessa peruskoulutuksessa 123 (2017: 81). Uusien ulkomaisten opiskelijaryhmien saamisesta käydään neuvotteluja. KAMK on myös aloittanut koulutusviennin ja on tehnyt sopimuksen Pakistanin Virtual Universityn kanssa, jolle KAMK tuottaa

digitaalista opintomateriaalia. Vuonna 2018 KAMK järjesti kesäkoulun Intiassa pelisuunnittelusta. Kansainvälisten opiskelijoiden työllistymiseen Kainuuseen niin opiskelujen aikana kuin opintojen jälkeen on panostettu mm. Kajaanin ammattikorkeakoulun ESR-hankkeessa. Monissa yrityksissä ulkomaisen työvoiman määrä kasvaa.

Toimintalinja 4: Hyvinvoinnin vahvistaminen

Kainuulaisten hyvinvoinnin vahvistumisen yleistavoitteena on, että Kainuu saavuttaa hyvinvointia mittaavilla mittareilla arvioituna asukkaidensa hyvinvoinnissa, terveydessä, yhteisöllisyydessä, osallisuudessa, työllisyysasteessa sekä toimeentulossa koko maan keskiarvotason ja säilyttää etumatkansa muuttujissa, joissa on muita edellä eli kokee asuinalueensa turvattomaksi vähemmän kuin keskimäärin Suomessa.

Hyvinvointi on kehittynyt Kainuussa myönteisesti. Työllisyysaste on noussut ja työttömyys laskenut. Rakennetyöttömyyden tilanne on parantunut. Työllisyysaste on vuonna 2019 noussut 68 prosenttiin vuoden 2017 63,7 prosentista, mutta on silti maan kolmanneksi alhaisin (koko maa 72,6 %). Tämä on kuitenkin hyvä parannus vuoden 2018 tilanteesta, jolloin Kainuussa oli alhaisin työllisyysaste, 64,5 prosenttia. Rakennetyöttömiä oli vuoden 2019 lopussa 1772, mikä 945 henkilöä vähemmän kuin vuonna 2017. Sen sijaan huolestuttavaa kainuulaisten hyvinvoinnin ja julkisen talouden kestävyyden näkökulmasta on se, että työvoiman ulkopuolella olevista työkäisistä 54 % on eläkkeellä. Työkyvyttömyyseläkettä saavien 25-64 -vuotiaiden osuus vastaavasta ikäluokasta oli Kainuussa lähes 11 %, kun se koko maassa oli 7 %. Sairastavuus ja ennenaikainen kuolleisuus on suurta. Ikävakiomaton THL:n sairastavuusindeksi on Kainuussa korkea (131). Indeksillä vaihtelee kunnittain suuresti ollen Paltamossa 189 (Kainuun korkein) ja Kajaanissa 119 (Kainuun matalin). Kroonisten sairauksien vuoksi erityiskorvattaviin lääkkeisiin oikeutettuja on eniten Kainuussa. Sosiaali- ja terveystoimen nettokäyttökustannukset ovat yhä nousseet ja ovat maan korkeimmat, 4341 euroa/asukas (THL arviointiraportti). Ylisukupolvinen työttömyys ja syrjäytyminen ovat myönteisestä kehityksestä huolimatta Kainuussa edelleen huolestuttavan yleisiä. 18-24 -vuotiaista 21 % on syrjäytymisriskissä Kainuussa, vastaava luku koko maassa on 17 %. Syrjäytymisriskissä olevien %-osuus vastaavasta ikäluokasta vaihtelee suuresti Kainuun kunnissa. Paltamossa luku on korkein lähes 30 % ja matalin se on Sotkamossa 16 %.

Euroopan sosiaalirahastolla on ollut merkittävä rooli työllisyyden ja osallisuuden edistämässä Kainuussa. Kajaanissa hanketoimintana käynnistynyt nuorten Ohjaamo-toiminta on vakinaistettu perustoiminnaksi. Kuntien osaamista ja roolia työllisyydenhoidossa on vahvistettu useiden ESR-hankkeiden kautta. Työllisyydenhoidossa on keskitytty erityisesti työttömien työnhakijoiden osaamisen kehittämiseen ja ammattitaidon parantamiseen hyödyntämällä mm. opinnollistamista. Kaikissa hankkeissa on tehty vahvaa yritys yhteistyötä, löydetty piilotyöpaikkoja ja polutettu työttömiä työnhakijoita yksilöllisen ohjauksen kautta niin koulutukseen kuin työhön.

Kaikkein heikoimmassa työmarkkina-asemassa olevien henkilöiden sosiaalista osallisuutta on edistetty kehittämällä mm. sosiaalisen kuntoutuksen palveluita, vahvistamalla kolmannen sektorin osaamista sekä tiivistämällä toimijoiden välistä yhteistyötä. Hankkeisiin osallistuneiden henkilöiden työ- ja toimintakykyä sekä sosiaalista osallisuutta on edistetty niin yksilöohjauksen kuin ryhmätoiminnan kautta hyödyntämällä erityisesti luontolähtöisiä- ja taidepainotteisia menetelmiä.

Terveyttä edistäviä ja sairauksia ennaltaehkäiseviä toimenpiteitä on ollut muun muassa SOTE:n ja kuntien avustukset yhdistysten tukemiseksi. Vuonna 2019 SOTE:n kohdeavustuksia myönnettiin

yhteensä 37 kpl ja 176 000 euroa. Kaikkein heikoimmassa työmarkkina-asemassa ja työmarkkinoiden ulkopuolella olevien aseman parantamiseksi on käynnissä KOPAKKA-pilotti (kuntoon oikeilla palveluilla koko Kainuussa). Kyseessä on kasvupalvelupilotti, jossa kehitetään paljon palveluja käyttävien ja tarvitsevien palveluja ja tuetaan haasteellisessa työllistymistilanteessa olevien työllistymistä.

Osallisuutta voitaisiin vahvistaa Kainuun kulttuurihyvinvointisuunnitelmalla, joka on valmistunut, mutta ei ole edennyt toteutukseen.

Hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyössä tulisi korostua entistä enemmän tavoitteellinen yhteistyö eri toimijoiden kesken. Lisäksi tutkitun tiedon hyödyntämistä niin terveyden edistämisessä kuin korjaavassakin työssä tulee lisätä, jotta resurssit voidaan suunnata entistä vaikuttavampiin toimenpiteisiin. Kiristyvässä kuntatalouden tilanteessa ennaltaehkäisevän hyvinvointi- ja terveydenedistämistyön merkitys korostuu entisestään.

Toimintalinja 5: Positiivinen maakuntakuva

Positiivisen maakuntakuvan vahvistamisen (maineyön) yleistavoitteena on, että Kainuun positiivinen maakuntakuva sekä veto- ja pitovoima vahvistuvat ja tuovat lisää asukkaita, työntekijöitä, opiskelijoita, matkailijoita ja investointeja Kainuuseen. Kainuun maakuntakuvatutkimuksen (2017) mukaan Kainuu on erityisen vetovoimainen matkailukohteena ja loma-asuntojen sijoituskohteena. Mitä paremmin Kainuuta tunnetaan sitä myönteisempi kuva Kainuusta on. Suurin osa alueella kävijöistä on matkailijoita, ja matkailu luo positiivisia kokemuksia alueesta. Matkailijamääriä lisäämällä ja matkailuelinkeinoa vahvistamalla samalla lujitetaan myönteistä kuvaa Kainuusta ja lisätään Kainuun vetovoimaa myös työskentely- ja asumisalueena.

Veto- ja pitovoiman parantamiseen Kainuussa on tehty töitä hartiavoimin (vrt. TL 3.1 Kansainvälistyminen). Monia isoja maineyön kehitysprosesseja on toteutettu, kuten Brysselin joulutori 2018 – 2019 vuoden vaihteessa ja Grüne Woche 2019 ja 2020. Kainuun matkailun kansainvälinen brändi, Arctic Lakeland Kainuu, on lanseerattu osana Visit Finlandin matkailun markkinoinnin suuralueyhteistyötä. Vuoden 2019 marraskuussa Kuhmon kaupunki valittiin mukaan UNESCO:n Creative Cities -kaupunkiverkoston ja on ensimmäinen UNESCO:n kirjallisuuskaupungin arvon saavuttanut suomalaiskaupunki.

Kainuun kansainvälistymisen iso pyörä on saatu liikkeelle. Liikkeen jatkuvuus ja kiihtyminen pitää turvata, jotta saavutetaan Kainuun elinvoimaa vahvistavia pysyviä vaikutuksia. Tulokset näkyvät jo matkailijoiden määrän kasvuna ennätyslukemiin. Vuonna 2019 matkailijoiden rekisteröityjen yöpymisten määrä nousi miljoonaan. Ulkomaisten matkailijoiden määrässä on päästy noin 100 000 ulkomaisen matkailijan rekisteröityyn yöpymiseen vuodessa, mutta kaikista rekisteröidyistä yöpymisistä kuitenkin 90 % on edelleen kotimaisia. Kansainvälisten lentomatrustajien määrä on edelleen alhainen ja jäi vuonna 2019 alle 3000. Venäjäisten matkailijoiden osuus Kainuun kv-matkailusta on edelleen suurin, 34 prosenttia. Matkoja Vartiuksen raja-aseman kautta (EU- ja Schengen-maiden ulkopuoliset) tehdään vuosittain reilut 100 000.

Sotkamon Vuokatti valittiin tammikuussa 2020 vuoden 2019 matkailualueeksi. Kriteereissä otettiin huomioon rekisteröityihin majoitusliikkeisiin saapuneiden vieraiden määrä, matkailijoiden viipymän kehitys, sesonkivaihteluiden vähäisyys sekä majoitusmyynti. Majoitusmyynti kasvoi vuonna 2019 Kainuussa hurjat 61 prosenttia nousten yli 41,6 miljoonaan euroon. Vuosina 2017 ja 2018 majoitusmyynti oli Kainuussa reilut 25 miljoonaa. Kainuun matkailusektori on vetovoimainen myös

kansainvälisten investointien osalta. Vuonna 2019 puolet koko Suomen ulkomaisista matkailualan investoinneista tuli Kainuuseen.

Kajaani alkaa hahmottua Suomen ja Euroopan suurteholaskennan keskuksena ja vahvana datakeskusekosysteeminä CSC:n tiloihin sijoittuvien kansallisten sekä EU:n supertietokoneiden sijoittumisen, EuroHPC, sekä Kajaanin ammattikorkeakoulun uniikkien koulutusohjelmien myötä. Kajaanin ammattikorkeakoulussa (KAMK) on käynnistynyt Datasta tekoälyyn -insinöörikoulutus, jossa erikoistutaan datan hallintaan ja käsittelyyn sekä tekoälyratkaisujen kehittämiseen. KAMK on opetusministeriön mittareilla Suomen tehokkain, ja opiskelijoiden palautteen mukaan vetovoimainen oppilaitos. Opiskelijoiden koulutuksesta antama palaute on toiseksi parasta Suomessa. Kansainvälisiä opiskelijoita aloitti Kainuussa vuonna 2018 ennätysmäärä ja uusien ulkomaisten opiskelijaryhmien saamisesta käydään neuvotteluja. Kajaanin ammattikorkeakoulu on aloittanut kansainvälisen koulutusviennin.

Kansainvälisten opiskelijoiden työllistymiseen Kainuuseen niin opiskelujen aikana kuin opintojen jälkeen on panostettu mm. Kajaanin ammattikorkeakoulun ESR-hankkeessa. Alueen kuntien ja yliopistojen (Oulun yliopiston) kesken on tehostettu rekrytapahtumiin osallistumista, jotta kuntiin saataisiin opiskelijoita jo harjoitteluvaiheessa ja sitä kautta valmistuttuaan mahdollisesti sitoutumaan alueelle töihin. Lisäksi esim. RekryKainuu -hankkeella saavutettiin 200 työ sopimusta ja yhteistyötä tehtiin 100 työnantajan kanssa.

Sen sijaan alueen muuttotilastojen kääntämiseen alueen veto- ja pitovoima eivät ole vielä riittäneet. Kainuun väestö on iäkästä ja yhä vähenevä. Kainuussa alaikäisten lasten määrä on pienentynyt 18 prosentilla vuodesta 2017 vuoteen 2018. Täytyy kuitenkin muistaa, että syntyvyyden alentuminen on valtakunnallinen ilmiö, eikä koske vain Kainuuta. Sen sijaan Kainuussa synnytysten määrä kasvoi vuonna 2018, sillä ulkokainuulaisten synnyttäjien määrä on lisääntynyt 20 prosenttia. Kainuun keskussairaalan mainetyö on onnistunut tällä saralla ja vetovoimaisuutta lisää Kainuun uusi sairaala. Väestön kokonaisuutos on kuitenkin edelleen miinuksella, mutta väestön vähenemistähti on hieman hidastunut. Vuonna 2017 väki väheni 844 henkilöllä, vuonna 2018 898 henkilöllä ja vuoden 2019 ennakkotiedon mukaan 737 henkilöllä. Myös kokonaisnettomuutto on miinuksella (2019: -268 henkilöä), mutta tämäkin on selkeästi pienentynyt edellisvuodesta (-422). Kuntien välinen tulomuutto kasvoi 60 henkilöllä vuonna 2018 ollen 2988 henkilöä, mutta laski vuoden 2019 ennakkotiedon mukaan 2793 henkilöön. Syksyllä 2019 ennakkotietojen mukaan tulomuutossa on tapahtunut hienoinen käänös parempaan suuntaan. Erityisesti Sotkamossa tulomuutto kääntyi kasvuun syksyn aikana.

Johtopäätökset seurannan tuloksista

Kuva 6. TOPSUn seurantamittareiden mukaan aluetalouden, työllisyyden ja koulutuksen tilanteet ovat kehittyneet myönteisesti, kuntataloudessa ja hyvinvoinnissa on yhä kasvavia haasteita ja saavutettavuus ja Kainuun vetovoima ovat entisellä tasollaan.

Seuranta osoittaa, että TOPSUn painotukset, osaavan työvoiman saatavuus, kansainvälinen saavutettavuus sekä investointien realisointi, ovat oikeaan osuneita ja keskittyvät Kainuun kehityksen kriittisiin kohtiin. Tulokset ovat kuitenkin vielä riittämättömiä ja valittujen painopisteiden kehittämistä pitää edelleen jatkaa. Tärkein kehittämislinja on osaavan työvoiman saannin varmistaminen, johon on pureuduttu monipuolisesti kehittämällä saavutettavuutta, koulutusta, kansallista ja kansainvälistä rekrytointia, innovaatiotoimintaa, hyvinvointia ja mainetyötä. Nämä teemat nivoo yhteen Kainuun ja valtioneuvoston välinen tänä vuonna päättyvä kaksivuotinen siltasopimus, jolle neuvotellaan jatkoa. Aluetalouden kehitys on ollut myönteistä, mutta osaavan työvoiman saaminen ei ole parantunut, vaan päinvastoin heikentynyt. Työpaikkojen avoinnaolon kesto on yhä pidempi ja rekrytointiongelmia kokeneita työnantajia yhä enemmän. Samoin investointien saaminen ja saavutettavuuden kehittäminen vaativat edelleen vahvaa panostusta, jotta Kainuun aluetalouden myönteinen kehitys saadaan jatkumaan.

Kainuun positiivinen näkyvyys ja vetovoima kansallisella ja kansainvälisellä tasolla ovat vahvistuneet. Tämä näkyy matkailijamäärissä, investoinneissa, opiskelijamäärissä ja monissa Kainuuseen tulleissa kansallisissa ja kansainvälisissä tunnustuksissa, kuten Hossan kansallispuistostatus, Tuupalan puukoulu, Kuhmon pääsy Unescon kirjallisuuskaupungiksi, Vuokatin valinta 2019 matkailukohteeksi, Kajaanin Renforssin rannan ja CSC:n valinta Euro HPC:n supertietokoneen sijoitus- ja investointikohteeksi. Sen sijaan alueen muuttotilastoja ja väestökehitystä vahvistunut veto- ja pitovoima eivät ole vielä kääntäneet. Nettomuutto ja väestön kokonaisuusmuutos ovat edelleen miinuksella. Mainetyö ja siihen liittyvä maakunnallinen yhteistyö ovat vahvistuneet Artic Lakeland Kainuu -brändin kannustamina. Mainetyötä pitää edelleen vahvistaa. Sillä parannetaan Kainuun veto- ja pitovoimaa, osaavan työvoiman saatavuutta sekä lopulta myös käännetään väestökehitys nykyistä positiivisempaan suuntaan.

LIITE 1 MAAKUNNAN KEHITYKSEN INDIKAATTORIT					TAVOITELTAVA KEHITYS				Koko maa 2018 (tai viimeisin tieto)
	2012	2014	2016	2018 (tai viimeisin tieto)	2020	2025	2030	2035	
Alueiden talous ja kilpailukyky									
Työpaikat (lkm) ¹	28 778	26 758	27 415	27 184 (2017)	27 299	29 199	29 209	29 844	2 327 730 (2017)
BKT/asukas (eur, käypiin hintoihin) ¹	27 031,4	27 160	28 777	31 167 (2017)	Kasvaa nopeammin kuin maassa keskimäärin				40 991 (2017)
Arvonlisäys, brutto perushintaan (milj. euroa), edellisen v. hinnoin ¹	1 785,80	1 747	1 861	2047	1 867	1 934	2 017	2 073	187 067
Vienti (milj. euroa) ²	138 (v.2013)	144	211	435	440	445	450	450	63 688
Vientiyritykset (lkm) ^{*2}	99 (v.2013)	104	91	103	120	140	160	180	18 776
Yrityskanta (lkm) ³	3 768	3 973	3942	3926	4 200	4 300	4 400	4 500	395 066
Kasvuyritykset (lkm). Väh. 3 henk. työllistävät, 10 % kasvu ¹	87 (v.2010-13)	59 (v.2011-14)	57 (v. 2013-2016)	69 (v.2014-2017)	80	100	110	120	7 843 (v.2014-17)
Tutkimus- ja kehittämistoiminnan menot (euroa/asukas) ¹	339,6	272	282	412	Saavutetaan puolet koko maan tasosta				1 167
Väestö ja työmarkkinatilanne									
Väkiluku 31.12. ¹	77 435	76 119	74 803	72324 (2019 ennako)	74 585	74 729	74 825	75 379	5527573 (2019 ennako)
Kokonaisnettomuutto (henkeä, mkl. siirtolaisuus) ¹	-289	-422	-166	-422	300	1 000	1 200	2 000	11 965
Taloudellinen huoltosuhte ¹	1,65	1,79	1,72	1,71 (2017)	1,64	1,56	1,60	1,55	1,37 (2017)
Työvoima (henkeä) ¹	34 231	33 822	32 673	31 552	31 339	30 360	30 080	30 936	2 619 784
Työllisyysaste (työlliset 15-64 v.sta, %) ³	63	61,1	63,7 (2017)	64,5 (m:64,0/n:65,0)	66,1	70,7	71,9	72,2	71,7 (m:72,7/n:70,6)
Työttömyysaste (15-64 v., %) ¹	11,4	16,9	10,4	11,3	9,9	4,0	4,2	4,5	9,7
Nuorisotyöttömyys (15-24 v. työttömyysaste) ⁴	20,7	34,4	14,4	16,3	14,0	12,0	10,0	10,0	17,0
Pitkäaikaistyöttömyys (% -osuus kaikista työttömistä) ⁴	20,4	26,0	32,0	23,5	20	15	15	15	29,8
Hyvinvointi ja sosiaalinen osallisuus									
Koulutusaste: tutkinnon suorittaneiden osuus ¹	67	69	70	72,5	Saavutetaan koko maan keskiarvotaso				73,3
Koulutusaste: korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden osuus ¹	22	23	24	24,9	Saavutetaan koko maan keskiarvotaso				31,8
Ei tutkintoa peruskoulun jälkeen 25-29-v.sta (%) ¹	12	12	12	10,3	Nostetaan tasoa				14,4
Elämänlaatunsa keskimäärin hyväksi tuntevien osuus (%) ⁵	50,9 (m: 51,2 / n: 50,5) (v. 2013-2015)				55,3 (m:54,2/n:56,3)				60,1 (m:58,3/n:61,8)
Työkykyensä heikentyneeksi (enint. 7/10) arvioivien osuus (%) ⁵	31,7 (m: 34,7 / n: 28,4) (v. 2013-2015)				..				26,8 (m: 29,0 / n: 24,6)
Niiden osuus, jotka uskovat etteivät jaksaa työskennellä vanhuuseläkeikänsä saakka (%) ⁵	33,4 (m: 34,8 / n: 32,0) (v. 2013-2015)				..				26,8 (m: 27,4 / n: 26,2)
Aktiivisesti osallistuvien osuus (%) ⁵	23,8 (m: 23,7 / n: 23,9) (v. 2013-2015)				24,8 (m:20,1/n:29,4)				27,7 (m: 26,8 / n: 28,6)
Itsensä onnelliseksi kokevien osuus (%) ⁵	52,2 (m: 51,1 / n: 53,4) (v. 2013-2015)				..				50,1 (m: 49,6 / n: 50,5)
Asuinalueensa turvallisuuteen tyytyväisten osuus (%) ⁵	..	91,6 (m:89,5/n:93,4)	..	92,6 (m:94,6/n:90,5) (2015)	Säilytetään etumatka koko maan tilanteeseen				91,2 (m:90,9/n:91,5) (2015)
Kansantauti-indeksi ⁶	128,2	127,9	126,2	124,4	Saavutetaan koko maan keskiarvotaso				100
Sairastavuusindeksi ⁶	120,9	121,1	120,2	119,1	Saavutetaan koko maan keskiarvotaso				100
Vähähiilinen talous ja ympäristön kestävä kehitys									
Uusiutuvan energian osuus energiankulutuksesta (%) ⁷	61,6	64,8	48,7	54,7	65	70	75	80	37
Fosforikuormitus vesistöihin (teollisuus ja yhdyskunnat) (kg/vuosi) ⁸	6 115	4 501	5238 (v. 2015)	..	Vähennetään kuormitusta				..
Typpeikuormitus vesistöihin (teollisuus ja yhdyskunnat) (kg/vuosi) ⁸	322 642	277 075	280 500	..	Vähennetään kuormitusta				..

Taulukon lähteet:

1) Tilastokeskus, 2) Tulli, 3) Toimiala Online 4) Tilastokeskus, TEM 5) THL, 6) KELA, 7) Itä-Suomen energiatilasto, 8) Ympäristöministeriö

Päivitetty 31.1.2020

* Yritykset, joiden tavaraiden ulkomaankaupan arvo oli yli 5000 euroa tarkasteluajanjaksolla

.. Ei tietoa saatavilla